

A hűség próbája

[2011. augusztus-szeptember]

(THE SECOND MAIDEN'S TRAGEDY)
TRAGÉDIA ÖT FELVONÁSBAN

Fordította JÁNOSHÁZY GYÖRGY

SZEMÉLYEK:

A Zsarnok, trónbitorló
GOVIANUS, trónfosztott király
MEMPHONIUS,
SOPHONIRUS,
HELVETIUS, nemesurak
Első és Második Nemes
A LADY, Helvetius lánya; utóbb szelleme
VOTARIUS, Anselmus barátja
ANSELMUS, Govianus öccse
Anselmus felesége
LEONELLA, komornája
BELLARIUS, Leonella kedvese
TESTŐR
Govianus szolgája
Első és Második Martalóc
Négy Katona
Govianus apródja
Anselmus két szolgája
Nemesek, polgárok, a Zsarnok kísérői

ELSŐ FELVONÁS

[1. SZÍN]

[Az udvar]

Jön a trónbitorló Zsarnok; a pártján levő nemesek: Memphonius, Sophonirus, Helvetius, másokkal; a trónfosztott törvényes uralkodó, Govianus. Harsonák
ZSARNOK Erőtök és szeretetek, urak,
Ilyen magasra lendített, szilárd
Csillagként, mely sosem zuhan alá.
Minket szeret az ország most, kinek
Eddig hízelt, végét várja itt
Alattunk, nem bókot.
GOVIANUS Csak erre képes
Az esküszegő szeretet, szerencse
Álnok testvére: egy királyt letenni,
S hagyni, fürödjék fényben a bitorló,
Mint kígyó a meleg napon.
ZSARNOK Egyetlen
Nő volt, kiből örömet leltem szívem,
Egyetlen a világon, és te ennél

A vágytársam lettél. Nem arcpirító?
Király vagyunk; nem nézhet már a mélybe,
Eltalál most hozzánk. Helvetius,
A lányod. Boldogabb vagy egy királynál,
S fölötte állsz, mert térdet hajt neked,
Kinek mi térdet hajtunk, mosolyától
Gazdagabb vagy, mint áldásodtól ő!
Ha büszke vagy, azt is meg kell bocsátnunk:
Nem halálos bűn nálad. Amíg ő él,
Nem természetesebb az ifjuság
Kéjvágya sem; ne félj, nem visz halálba:
Az öröm bűne csak. Az örömet
Büszkeség élteti: ez az olaj,
Amelytől lángja éled. Hívd ide,
Kisérettel, amint olyanhoz illik,
Aki királynénk lesz. Memphonius,
Sophonirus, gondozzátok királyi
Szívem ügyét, és kíséritek el
A minket megillető tisztelettel.
Ha többel is, bocsánatos előttünk:
Ti tiszteltek, de mi ti tiszteljük őt.
MEMPHONIUS [félre] Mily fordulat! Királyné lesz belőle? (Ei)
SOPHONIRUS [félre] Van feleségem, bárcsak őt kegyelné!
Lennék szolgája – úgyis az vagyok.
Tűröm, hogy tartson kedvest, hogy a száját
Fogjam be; az a házamban zabál,
Ott abrakol megtermett csődöre,
Melyen pompázva járja be a várost,
Hogy erkélyek tövében elcsevegjen.
De koszt-lakásért jól meg is fizet:
Ő nemzi minden kölyköt; spórolok.
Megnyújtja ez a vásár vagy tizenkét
Eszendővel az életemet is:
A tékozló lovag feldobja talpát
Harmincegy évesen, és negyvenöttel
Elöttem már a földben rothad el.
Így marad tisztességes asszonyunk:
Az egy szerető útját állja száznak,
Elűzi őket. Biztos lehet abban
A férj, hogy kölykeinek egy az apja,
És ennél többet senki sem kívánhat.
Öröm, ha egy munkától szabadul. (Ei)
ZSARNOK Úgy nősz te is, ahogy lányod szeret:
Szeméből olvasom értékedet.
HELVE TIUS Legyen a gyönyör könyve az örökké,
Csak szépet, jót mutasson!
GOVIANUS Elvesztése fájdalmasabb szívemnek,
Mint koronámé és világi címek
Díszének hízelgéséé, amelytől
Felhizlalt vágómarhaként halunk meg.
Ő is csak nő, mindig maga elé
Tekint útján, sohasem másfelé;
De hogyha mégis hátranézne, s látja,
Hogy milyen sors szegődött társamul,
Elkapja a szemét, és bánja, hogy lát.
ZSARNOK Jól mondod, Govianus. Épp ezért
Országunkból száműzünk mindörökre.
GOVIANUS Lehet rosszabb is annak, aki szívét
A más keblébe zárta? Száműzés!
Mért nem halál? Túl enyhe az nekem?
ZSARNOK Ám mondja véres ösvénynek utunkat
A nagyság felé a világ,
Uralkodásunk első tette ez.
GOVIANUS [Nemesekhez] Ég áldjon, urak, túl nyílt szívűek
Ily méltósághoz! Lám, ma komorabbak
Vagytok, mint ahogy én ismertelek.
Hát ég veled, méltóságos nemesség.
[ELSŐ] NEMES Hogy mondod, uram?
GOVIANUS Tekintélyes és zord. Ó, te vagy az?
Ismertelek huszonegy évesen,
Eszed szopott még. Elvált a dadától?

Utálsz tanulni, te többre születtél.
Jó földed van, ez a tudás alapja.
Ha eligazodsz az orvosi számlán,
Megtömöd a komornát, és a bérlőd
Addig nyúzod, míg koldusbotra jut,
Elég tudós vagy nemes hölgy fiának,
Élni születtél. Ha olvasni vágyasz,
Csak lovagolj ki, és böngészd az udvar
Könyvesboltját, a rőfös könyveit,
Kiszolgál nyomban. Fogadj egy szabót
Tanítódul, rögtön megmagyarázza
A legnehezebb tárgyat is, akármily
Néven nevezzék.
[ELSŐ] NEMES Köszönöm, uram.
GOVIANUS Még szép, hogy ennyi illemet tanultál.
Ily kevés ésszel. Ég veled, uram.
ZSARNOK Állítsátok meg!
[MÁSODIK] NEMES Álj!
[ELSŐ] NEMES Várj még, uram.
GOVIANUS Nincs benne tisztesség, hogy visszavonja
Ítéletét. Megérett a pokolra.
ZSARNOK Még nem végeztünk, most jön a java.
Száműzetésed semmi egymagában:
Hogy lelkedet megtörjem, még előtte
Látnod kell, mily mennyországod veszett el
Őbenne, aki most enyém.
A trónfosztást és a száműzetést
Ezzel a kínnal tetézzük neked.
GOVIANUS Igazi zsarnok ez, nem mond le arról,
Hogy meggyötörje lelkem, mindenem
Megszervenjen.
(Jön [Memphonius és Sophonirus] a gyászruhás Ladyvel)
Most látom veszteségem.
Pótolhatatlan. Elhagy az eszem.
ZSARNOK Honnan ez a sötét felhő? Ilyesmit
Lássunk örömnapon, a tiszta égen?
Mért gyászol az ország úrnője? Így
Indul a nagyság útján, gyászruhában?
Így megfélelkezzék magáról! Túl nagy
Öröm zavarta meg, ezt megbocsátjuk.
Menj, úgy hozd el, mint tündöklő menyasszonyt,
Legszebb díszében: tíz várossal érjen
Fel ékszere, ez illik asszonyunkhoz,
Nem özvegy-köntös, melyben sírni szoktak.
LADY Én nem váltok ruhát.
ZSARNOK Hogyan?
LADY Előbb
Lelket kell váltanom, hogy ezt levessem,
Vagy idegen zászlómul ez marad.
Nincs cím, bitang méltóság a világon,
Mely megszédítsen. Ide sem a fényben,
Csak a jóságban gyönyörködni jöttem,
S ez nem te vagy, uram: tiéd a nagyság.
Nincs dolgom veled. Megvan már a párom,
S nem akarom elveszteni.
GOVIANUS Ha van
Királynál szerencsésebb ember, azt
Itt látjátok. Agyő, szegény királyság!
[Zsarnokhoz] Legyen a mankód: kell ez most neked.
Elkínzott vagy, sokkalta nyomorultabb,
Mint adókkal sújtott alattvalód.
Viharok ráznak, nem volt ily letört
Még senki, kinek fényben hízelegtek.
Nyomorúság ott lenni fent veled,
Boldogság itt lent.
ZSARNOK Koronám csak álom.
Ha kevesebb lehet a semminél
Egy ember, az vagyok. Alant a völgyben
Van a királyság, míg fagyos hegyen
Hamis reményeket melengetek
Korlátlanul. Száműzött én vagyok:

Ott a király, azzá teszi szerelme,
S ez mindennél több, mert tekintete
Megindítja az udvart. Van, aki
Ne őt nézné? Mindenki rajta csügg.
Helvetius, te már semmit sem érsz.
Csak időt vesztek veled. Menj aludni.
Mevénültél, nem vagy jó semmire.
Nem érdemled meg méltóságodat.
Miért tegyünk a te kedvedre mi,
Ha nem kapjuk meg tőled ugyanazt?
A gazdának nem mehet jól a dolga,
Ha áll a munka, és vigad a szolga.
HELVETIUS [Ladyhez] Én elhalmoztalak áldásaimmal,
És átokként tér hozzám vissza mind?
Ez hát a hála mindenért? Ne légy
Ezerszer súlyosabb teher koromnál.
Jobban figyeltél arra ezelőtt,
Mit kívánok. Menj, bőkolj a királynak.
LADY Én többet is teszek, hiszen apám vagy.
Megcsókolom. [Megcsókolja Govianust]
HELVETIUS Mért tetted ezt velem?
LADY Az bitorló, uram; ez a király.
Helyesebb volt így, mint ahogy akartad.
Ha azé volna is minden királyság,
Amint nem övé ez sem, és e férfi
Oly szegény és elárvult, mint érénye,
Én nem cserélném ezt fel a joggal,
Melyet az kínál. Jó uram, derülj fel.
Nem a fényes rang s forgandó szerencse,
Vagy szerény élet van szemem előtt:
Az embert keresem, a többire
Nem érdemes egy pillantást se vetni.
Rang és vagyon nem több a semminél:
Lelke mutatja meg, hogy ki mit ér.
ZSARNOK Olyan sok test hullott el, mint fatörzs
Erdőirtáskor, hogy kitaposatlan
Utat törjön nekünk, érzelmeinknek,
S elűtnek az örömtől? Ez az első
Nemében, akinek nem kell a nagyság.
Egy nő lenézte a királyi trónt!
Milyen kor az, mely ilyen nőt teremt?
Hisz minden asszony uralkodni vágyik
Módján túl is, vagy legalább a férjén.
HELVETIUS Hatalmad van magadhoz kényszeríteni,
Kitépni a karjából.
ZSARNOK Szívtelenség;
Megtettem volna, mielőtt kimondtad,
Ha szerelmem lelketlenül ilyen
Fizetséget áhítna. Édesen,
Gyöngéden jöjjön, mint kedves adósság,
Vagy nem érdemes elfogadni.
GOVIANUS Nem kell
Szebb szabadság, mint a száműzetés,
Melyet rám mértél.
ZSARNOK [félre] Saját fegyveremmel
Ől meg! Én élek itt száműzetésben,
Ha elmegy az országból. Kisütök
Valami más okot, hogy visszatartsam. –
Csak azért ítéltünk száműzetésre,
Hogy kitapintsuk pártos lelkedet,
Mely vágyadban tüzel. Mennél tehát:
Kapcsolataid vannak cselszövőkkel
Külföldön, és haddal jönnél reánk;
Ezért száműzetésed visszavonjuk,
Udvarunkhoz közel házadba zárunk,
Erős őrséggel. Lord Memphonius,
Hajtsd végre.
MEMPHONIUS Gondom lesz reá, uram.
GOVIANUS Bezársz? Itt van karomban a szabadság;
Jobbat nem is kívánhatok e földön:
Nincs szebb szabadság, mint ily édes börtön.

(Lady és Govianus [Memphoniusszal] el)
ZSARNOK Ha ő nincs itt, kihuny a napvilág.
Árnyék borul rám, nagy felleg takarja
A Napot, messzi tornyon és hegyen
Ragyog sugara, ám én völgybe estem,
Hová nem ér el.
HELVETIUS Uram!
ZSARNOK Mit akarsz?
HELVETIUS Mostohán bánsz, felség, saját sziveddel.
Külön-külön vedtesd fogságba őket;
Egymás karjában gyönyör lesz a rabság.
Több szabadságot ennél nem kíván.
ZSARNOK Ez igaz; rendeld vissza mind a kettőt.
Várj, én parancsolok!
Nem úgy beszélsz, mit jó politikus.
Ha kezdettől így elragad dühöm,
Gyanakvással élnének, félelemben;
De biztonságot sugall a szabadság,
S kezemre adja őket. Így neked
Könnyebb ügyködni apaként, s a lányt
Hozzánk hajlítani.
HELVETIUS Szavamra, így lesz.
Kétszer meggondolom! Szokatlan utat
Választ felséged, ám legrövidebb.
ZSARNOK De hogy lelkét megkínozd, add parancsba:
Helyezzék el más-más szobában őket,
Melyben a lányt csak látnia lehet,
Hadd gyötrődjék, de karja és az ajka
Bűnösként el van zárva tőle.
HELVETIUS Nyertél.
Jól fog egy kis kegyetlenség, uram.
ZSARNOK Vágtatva intézkedj!
HELVETIUS Bár vén vagyok,
Nem kell sarkantyú. Hajt a becsület.
Könyörgők felségednek, légy derűsebb.
Meglesz az örömed, uram, ha zárja
Családomban van, kulcsa a kezében,
Te szabad meg a nyelvét.
ZSARNOK Gondolod?
Hálátlan volnék akkor, ha jutalmat
Nem kapna, aki örömet szerez.
(Mindketten el. Harsonák)

[2. SZÍN]

[Anselmus háza]
Jön Lord Anselmus, a trónfosztott király öccse, és barátja, Votarius
VOTARIUS Szedd össze gondolataid, uram.
A bánat trónfosztott testvéredért
Nagyon leköt.
ANSELMUS Ugyan, Votarius!
Érette? Tudatlanság szól belőled.
Boldogabb sohasem volt.
VOTARIUS Magyarázd meg.
ANSELMUS Trónt veszített, ám a lelke helyrebillent.
A legnagyobb ország melyik? No, mondd meg.
Határa van mindnek; a földgolyó is
Fogoly csak, az foglára is, a tenger,
Amely ezüst abroncsba fogja testét:
Társak, nagyobbak tűnik bár a tenger,
Mivel e tisztségében gőg dagasztja.
De lelkünk, ez a béklyótlan királyság,
Határtalan, akár az ég:
Dicső udvar, szeplőtlen udvaroncok.
Ha szeretsz, engem nézz, uram, ne azzal
Törődj, akinek nincs szüksége rád.
Bátyám jól van; békében és örömben
Nincsen hiánya. Van szép kedvese,
Az elhozta neki szolgálatára.
Nekem ki hozza el?
VOTARIUS Nem adja meg

Kedves, finom, hűséges asszonyod?
ANSELMUS Épp erről van szó: csak tudnám, hogy az.
Hogy adjak számot a lelkemnek arról,
Mit nem tudok? Úgy véljük, asszonyunk
Derék teremtés, és e hitben élünk;
Komoly bizonyság! Így bolondit el
Saját eszünk – no, és a feleségünk.

De hogyha hú, ez igazán erénye?
Olyan nagy tett ez, ha sohasem állt ki
Próbát, kísértést? Megküzdött ezért?
Szívében háborút vívott-e teste
És a pokol ingerkedése ellen?
Vagy biztos leszek asszonyom felől,
Vagy nem lesz nyugodt álmod. Nem a vélt jót
Akarom: azt, mi jónak bizonyult.
Ezt diktálja a józanész. Mit ér
Egy nő hűsége, ha a bűn soha
Nem környékezte meg? Tedd meg te, kérlek,
És hozd meg a békém.

VOTARIUS Amit te kívánsz,
Több szégyent hoz reám a nők előtt,
Mint ami becsülést szereztem egykor.
Ledér nőknél a buja széptevés
Alkalmas mindig, szívesen fogadják.
De súgjon csábos szavakat a nyegle
Himpellér egy szemérmes hölgy fülébe,
Pillantásától arcán zavar üt ki,
Mely pimaszság pecsétjét viseli.
Nem lehet bátran belevágni abba,
Mitől pirulni kell. De mondd, uram,
Mi hasznod abból, hogyha azt, amit tudsz
Úgyis, sok fáradsággal megtudod?
Ha szép gyémántja van valakinek,
Tegye üllő és kalapács közé,
És mert az értékében kétkedik,
Hát verje szét, hogy lássa, mennyit ér,
S veszítse el? Gondold meg jól, uram!
Ne tégy erőpróbát a születéstől
Gyengével, és éppúgy a férfival se.
Asszony útjába ne tegyünk követ,
Mert gyakran felbukik s a földre huppan.
Én lebeszéllek, uram.

ANSELMUS Van barátom?
S szeretetem oly semmiség neki,
Hogy idegenre kell bíznom a szívem
Dolgát, házon kívül?

VOTARIUS Hát idehallgass:
Olyannyira sajnálom gyöngeséged,
Hogy mintsem egy vadidegen előtt
Megalázkodjál, egy órányi szégyent
Én vállalok érted.

ANSELMUS Állj is szavadnak.

(Jön a Feleség)

Jön is. [Félre] Kihallgatom, hogy mit beszélnek.

Első kézből jó tudni az ilyesmit. [Elrejtőzik]

VOTARIUS [félre] Ki kell húznom magam; egy kis csalás itt

Tisztességes dolog. Ezen az arcon

Ki láthat hűtlenséget? Ez a durva

Bűn ily szelíd szemmel nem férhet össze.

A megbízóm ügye igaztalan;

Bár ne volna közöm hozzá.

FELESÉG Votarius!

VOTARIUS Jó reggelt, nemes hölgy.

FELESÉG Mondd, jó uram

Járt itt?

VOTARIUS Az előbb ment csak el, madame.

FELESÉG Ki ment vele?

VOTARIUS Azt hiszem, senki, lady.

FELESÉG Nagyon letörte király bátyja sorsa.

Elvonja bánata a társaságtól

És minden vigalomtól.

VOTARIUS [félre] Hogy csalódik!
Ily tisztos okot nem talál szívében. –
Leverte a bánat nagyon, madame,
S megfosztja kora örömeitől,
De így diktálja ezt a szeretet,
El kell fogadni. Szánnunk kell, madame,
Az emberek minden baját, de főként
A rokonainkat sújtó csapást;
Át kell érezni: szánmunk különben
Csak jótékonyság műve – ámde ez
Természeté, vérségi köteléké.

FELESÉG Véget vet minden bűnnek az idő.
Nem tart örökké semmi a világon.
Hallgat terád, győzd meg hát, jó uram,
Hogy térjen meg az élet öröméhez
E rideg útról. Hiányzik nekem.
Erdők sűrű homályát járja éjjel,
A Hold ott csillagfény csak. Figyelem
Ezüstös éjen, mikor, mint a szűzlány,
Fehér sugárba öltözött a föld;
Vékony köntösben álltam ablakomban,
Hogy nézzem a holdfény árján keresztül,
Mely szépségével gazdagon előntött,
S mikor a reggel harmata lehullt,
Elsírtam magam. Gyöngédsége eltűnt,
Nászsobánk újtától, a szerelem
Kedves játékaitól idegen lett.
Nem olyan jó uram, mint kellene;
Mondd ezt nevében.

VOTARIUS Megmondom, madame. [Feleség el]

Másképpen kell tálnom, hogy lenyelje.

ANSELMUS [félre] Ezt udvarlásnak nevezi? Ugyan már!

Egy szócska sem az; más volt bővíben.

No, szép kis csábítás! Ilyen csatában

A női hűségnek szüksége van

Egy hídvédőre. Veszélyes dolog.

Furcsa bizalmak is vannak manapság,

Ész ellenére! Kiben bízhatunk

Szerelem dolgában? [Előrejön]

VOTARIUS Hű, jön ez is!

ANSELMUS Nos, mit tudsz mondani nekem, barátom?

VOTARIUS Az ilyen munkát tíz esztendeig

Végezhetem, és vége mégse lesz.

A bűn megállhat öelőtte? Jobban

Remeg, mint hogyha zord bírő tekint rá.

Harmadszorra úgy megjavul, a poklok

Urából koldus lesz. Sem férfi, sem nő,

Sem ördög...

ANSELMUS Kérlek, hagyd már abba! Hallgass!

VOTARIUS Nem bujthatja paráznságra.

ANSELMUS Mégis?

Hol él a nő, Votarius, aki

Hazudni tanít? Én is megtanulnám.

Jó diákjai vannak.

VOTARIUS Micsoda?

ANSELMUS Te az álnokság fia vagy. Eredj!

Mily állhatatos, irgalmas, segítő

Nő nőhöz, a szerelmet s lelki békét

Érintő minden ügyben, de a férfi

A férfihoz mily hamis, szívtelen!

Még jó, hogy gyanúm folytán hallgatóztam,

És semmit sem hallottam – értheted.

VOTARIUS A napvilágra, töröld ki agyadból,

Ha kész vagy rá, s ha én valaha még

Adózom hamisságnak, színlelésnek,

Jobb híján, akkor vesd ki az eszedből

Emlékem.

ANSELMUS Megbocsátok: ez az eskü

Vigyázza minden tettetted ezentúl.

Félreteszem gyanúmat: erre többé

Nincs szükség. Hogy szabad utad legyen,

Eltávozom, egyedül csak teérted,
Lóra kapok. Oly alkalmat hagyok
Itt hátra, amely kedvez a dolognak,
Csak tegyél is érte.
VOTARIUS Vállalom.
ANSELMUS Ég áldjon hát. Figyelj csak... [[Súg]]
VOTARIUS Jó uram,
Nagyszerű lesz!
(Anselmus el)
Milyen magot vetett el
A gyanú benne, hogy talajra leljen?
Milyen boldog lehetne, ha a sorsát
Nem kísértené meg, és így maradna,
Pazar gazdagságában!
Van egy ördög, aki önnön javunktól
Visszafog, és birtokba veszi lelkünk,
Hatalmas ellenségünk. Volna inkább
Hűs király ellenem, mint ez az egy,
Hogy legyek harcban földdel és pokollal,
De a magam barátja. Megfogadtam,
Kipróbálom hűségét; megteszem.
(Jön a Feleség)
Udvaroncarcot, s rajta! Ől a szégyen.
FELESÉG Ez módfelett különös. Egyre-másra
Figyelmetlenség!
VOTARIUS Mi újság, madame?
FELESÉG Ellovagolt, de el sem búcsuzott.
Mit gondoljak, uram? Eltávozott
Ily ridegen már férj az asszonyától?
VOTARIUS Elfelejtette ajkad?
FELESÉG Mire jó szív
Emlékszik, mindent.
VOTARIUS Szégyellem helyette.
Hadd segítsék, madame, ezt helyrehozni:
Jóváteszem vétkét. [Próbálja megcsókolni]
FELESÉG Csínján, uram!
Te még többet felejtesz, mint ő.
VOTARIUS [félre] Ments ki,
Bátorság, elegendem van.
FELESÉG Ő maga
Tegye jóvá, uram, saját hibáját.
VOTARIUS [félre] Bár tette volna, s hagyott volna békén! –
De láthatod, madame, mily távol áll
Ilyesmitől. Ellovagolt hazulról,
De ridegsége itt marad veled.
Mégkönyvékezhet bárki; ő a kancát
Mégüli, másra gondja nincs. Madame,
Sajnálak, rossz férjed van; bár ne volna.
Velem elszórakozhatsz.
Ifjú vagy, a tavasz varázsa rajtad:
Most bomlottak ki arcodon a rózsák.
Egészen véve hamvas báju kert vagy,
Ahol a férfi édes illatot szív.
De ennyi szépséggel mi lesz, ha nincs
Egy szív, amely gyönyörködik tebenned?
Még őrzöd drága kincseid magadnak,
De elvesz majd pompád, s ez mindened.
Használatban csillog minden javunk;
Nem kár lemondanod e csillogásról?
Azt érdemled te, hogy sötét berekben
Máskáljon férjed éjjel? Jaj, madame,
Csodálkozom, hogy élhetsz meg szerelmes
Ölelés nélkül, éjnek idején is,
Mikor gyönyörnek hódol a világ;
Ily arc szívbeli társat érdemel,
Szép szót és gyöngédséget, valakit,
Ki rajtad csügg szünetlenül, madame,
Nem egy lankadt férjet.
FELESÉG Én szűkös évben
Mentem férjhez, uram, mikor a nőket
A szerelemben ínség fenyegette,

Ezért szegény a szívem: sosem ismert
Igazi örömet még.

VOTARIUS Esztelenség

Ily szűkre szabni vágyadat, madame.

Válassz jobb sorsot; én segítelek.

De mit lehet cserébe várnivalótól?

Ha ily szigorú vagy saját szívedhez,

Hogy bánsz barátodéval? Én lehetnék

A férfi, ki meghozza örömed.

FELESÉG Uram!

VOTARIUS Én nem kerülnék. Nem is lapítva

Jönnék hetente egyszer, rossz inasként,

Hogy megszolgáljam a libériámat.

Mint meghitt szolga intézném a dolgom,

Jó munkát végeznék, reggel korán,

Mielőtt uram felkel, szót se szólva,

Jó szolgaként.

FELESÉG Nem szép dolog, uram,

Így rátörni egy hölgyre, felsorolni

A sérelmeit, és csábítani.

VOTARIUS [félre] Utálom magam! Jó, hogy felriasztott,

Amíg a becstelenség gonosz álma

Nem ragadott tovább. Örködj felettem,

Tisztesség szelleme! Mennem kell innen:

Megárt ez, mint egy rossz ízű falat.

Adjon erőt az ég, hogy soha többé

Ne lássam őt. Dicsértem ezt a kertet,

S hogy kígyófészket rejt, nem vettem észre.

FELESÉG [félre] Kábult vagyok. Behívom a komornát. –

Megállj, félek, máris túl messze mentél.

VOTARIUS [félre] Csak egyszer lássam. Nyughass, szerelem,

Túl ifjú vagy még, kölyök, hogy legyűrj. –

Megmondom kerekén: többé az arcod

Nem láthatom. Értsd, ahogy jólesik.

FELESÉG Erőszakoskodnál velem, uram,

Míg férjem távol van? Mit érdekel,

Hogy miben van hiányom?

VOTARIUS Válaszoljak?

FELESÉG Nem szép dolog egy nőt csábítani;

Mikor elvette erejét a bánat,

Hogyan állhatna ellen ördögének?

VOTARIUS Menni szeretnék tőled, míg tudok.

FELESÉG Mit bánod, ha elsíratom magam,

És a halál karjába rohanok,

Szédülten önvésztemre csókolok!

Sokat törödsz te azzal!

VOTARIUS Jaj, nagyon!

Karom azért van csak, hogy visszatartsom,

Ajkam, hogy minden más ízről lemondjon,

És e pohár nektárt ízlelje csak!

[Félre] Felhevültem megint. Bocsáss meg ég:

Ajkam nem érte őt. Csak bűvölet volt.

Törd életem hús-vér gépét, ura

Leszek mégis, elkergetem a kölyköt

Anyja ölébe. Szép arc, ég veled. (E)

FELESÉG Votarius! Barátom! Jó, hogy elment,

És soha többé nem lesz ily közel.

Gyarlóságomra mindig jól vigyáztam,

Nem hagyhatom magára, esztelenség

Karjába lökne! Hol van a komornám?

(Jön Leonella)

Hű Leonellám vagy!

LEONELLA Hívtál, madame?

FELESÉG Igen, kell itt valaki. Merre kószálsz?

LEONELLA Sohasem messze.

FELESÉG Nos, maradj közel.

Vagy valaki hálás ezért neked?

Lepélnéltek tán, hogy távol legyél.

LEONELLA De asszonyom!

FELESÉG Oly rendkívüli volna?
Van ilyesmi: sok árusa s vevője
Kerül egy nő tisztességes nevének,
Bár kezdő vagy még ebben, sose jártál
Az élő hús piacán. Ám gonoszág,
Hogy itt hagyta!
LEONELLA Mi van veled, madame?
FELESÉG Úrrá lett rajtam valami, s kiszívja
Minden erőmet.
LEONELLA Mi lehet vajon?
FELESÉG Mikor láttad Votariust?
LEONELLA [félre] No csak!
Kifürkészem én ladységedet. –
Az imént láttam, asszonyom.
FELESÉG Kit láttál?
LEONELLA Votariust.
FELESÉG Mért lenne vele több
Dolgom, mint mással? Mondd azt, hogy csinos,
Testben-lélekben minden része tiszta,
Tőlem dicsérheted, úgyis hiába.
LEONELLA [félre] Ejha, locsogsz álmodban, asszonyom?
Jó, hogy te és uram külön alusztok.
FELESÉG Rosszul vagyok. Köszönöm, Leonella,
Hanyag komorna! Így szolgálsz te engem.
LEONELLA [félre] Hogyan legyen erőm feltartani
Ilyen vad vízárt! Ugyan mit tehetnék?
FELESÉG Az a parancsom: míg itt laksz velem,
Percig se tűnj el a szemem elől. (Ei)
LEONELLA Ejnye, madame, nem jó, már megbocsáss.
Kedvesem van, ki még nem kapta meg
A reggeli adagját. Pst! Bellarius!
(Jön Bellarius köpenybe burkolózva)
BELLARIUS Leonella!
LEONELLA No, jöjj, és viselkedj, mint úriember,
Bár azok is elrejtik a fejük,
Ahogy te. Mért e lebernyeg? Mutasd
Az arcod. Nem szégyenkezem veled.
BELLARIUS Félek a szolgálától.
LEONELLA Ók meg úrnőjüktől, s más jár eszükben.
Az ebéd van csak ott, jókora tálak.
Bármi adódjék, mert végtére is
Nem láthatom előre, te, uram,
Bátran, nyíltan járhatsz minden szobában,
Ha szembejön valaki peckesen,
Nehogy meghátrálj!
BELLARIUS Hogy miket beszélsz!
LEONELLA Bolondnak mondhatsz, ám okát adom.
BELLARIUS Én nem tudnám, ha tőlem kérdenék.
Kérek, mondd meg.
LEONELLA Mi sem könnyebb, uram.
Úrnőm szive abban buzgólkodik,
Hogy szeretőnek szorítson helyet,
És el kell néznünk most egymásnak ezt-azt,
Bolondokháza lesz másként a házból.
BELLARIUS Nem mertem eddig: ledobom e hírre
A köpenyt, és megcsókollak nyugodtan!
Kiről van szó?
LEONELLA Érdektelen személy,
Szép, hosszú lábu, uram jó barátja.
BELLARIUS Talán inkább az úrnőd jó barátja!
A neve?
LEONELLA Bizonyos Votarius.
BELLARIUS Mit mondasz?
LEONELLA Ilyen néven ismerik.
BELLARIUS Egyetlen ellenségem életemben!
LEONELLA Ellenséged? No, a begyembe vettem.
Fékezd magad; én elbánok vele.
BELLARIUS Hogyan?
LEONELLA Meggátlom a bujálkodást:

Nem fekszik le úrnőmmel.
BELLARIUS Még csak ez kell!
Így éppenséggel megmented! Bolond vagy?
Ő viszi bajba másként önmagát,
S nincs vértje bosszú és ártalom ellen.
LEONELLA Feküdjék hát velem, s vigye az ördög!
Én minden segítséget megadok.
BELLARIUS Ezt kedvesen mondtad, és célszerűen.
(Mindketten el)

MÁSODIK FELVONÁS

[1. SZÍN]

[Govianus háza]

Jön a Lady egy Szolgálóval

LADY Ki keres engem?

SZOLGA A gazdám, apád.

LADY Apám? Kérlek, siess: máris soká vár.

Jöjjön be.

(Szolga el)

Bármilyen kegyetlen is

A zsarnok, mégis megnyertük az őrség

Barátságát, melyet ajtónkba tett:

Uram és én szabadon összejárunk,

Több szabadságot én nem is kívánnék,

Megbízunk bennünk, néha három órát

Távol maradnak, ami nagy szíveség

Foglároktól.

(Jön Helvetius)

Remélem, most apámmal

Jó hír jön. Nem, mert arca szomorú.

Valami újabb zsarnokság. Legyen;

Örökös szenvedésünk bírja.

[Letérdel Helvetius elé]

HELVETIUS Állj fel,

Nem áldalak meg. Az alázatod

Olyan, mint gazdag emberek imája:

Áhítatod szokás és kérkedés.

Így színlelsz te kötelességtudást:

Szemforgatás, nincs benne szeretet,

Csak szokásból teszed, és hogy dicsérijék.

LADY Mért gondolod?

HELVETIUS Gondolom? Kelj korábban,

Hogy engem átejts. Látom és tudom.

Inkább megáldanék egy részegét,

Akit a bor tesz ily alázatossá,

Nem pusztán szokás. Silány lelkű lány,

Kegyvesztettségre, koldussorsra törsz,

Bár pompa vár rád s ivadékaidra,

Előrelépés, nagyobb rang apádra,

Olyan öröm, mely kései tavaszt hoz

Nyolcvan nyaramba, s felfrissít, megújít

Az ifjúság elapadt melegével!

De lelked és eszed lesüllyedése

Olyan hibával terheli apádat,

Mely árnyat vet születésedre, sőt

Anyádra, ki az éggel, emberekkel

Rég megbékélve nyugszik. Azt hihetném,

Hogy szabó vagy bérszolga műve vagy,

Nem igyekvésem kelt életre benned!

Ha a rangszerzést elhanyagolom,

Nem hajszolom magam örök veszélyben,

Nem lennél most úr lánya.

LADY Ha juhászé

Volnék, nyugodtabb s boldogabb lehetnék.

HELVETIUS Átkoz majd vénségedre ivadékod,

Mikor megtudja gyöngeségedet,
Hogy sorsod egész országot kínált
Szolgálatodra, s te gyáván lemondad,
Hogy magad szolgálj. Mi egyébre jó ez,
Mint arra, hogy utódaid kitúrjad
Királyi örökségükből, s magad
A méltóságból!
LADY Okos volt királyod,
Hogy annyi nemesből téged szemelt ki
S küldött ilyen beszéddel. Tudta, mit tesz,
A ravasz felség, képzelhette, hogy
Mást végig sem hallgatnék, a feléig
Jutna csak el, és megkapná a választ.
De neked tisztelettel tartozom,
Olyan adósság ez, mely életemmel
Kezdődik s végződik, sosem szűnik meg.
De hogyha több volnál is egy apánál,
Aki a férjfel a legtöbb, amit
Az élet nyújt, meg kellene bocsátnod,
Ha nem hallgatlak akaratom ellen;
S békétűró voltam, bevallhatod.
HELVETIUS Azt mondod, lányom? Szívből köszönöm.
Remélem, feljebb segítesz, s segíted
Magadat is. Mindketten rád tekintünk.
Nem győzlek meg, hát egy javaslatom van.
Dicsérem helytállásod, s megbocsátok.
Menj Govianushoz, legyen belőle

A legtöbb: férjed; így könnyű kérésem
Lehet hozzád.
LADY Ne adjon mást az ég!
HELVETIUS Én válasszam meg kedvesed, csak ennyi.
LADY Mit? Kedvesem? Valóban könnyű kérés.
Túl könnyűvéru is az én eszemhez
S komolyságodhoz, ha meggondolod.
HELVETIUS Eh, bolond módra szólsz, nem udvaroncként!
Tudod, mit ér a rang, s túlteszel ésszel
Húsz tollas hölgyike röptén, akik
Királyi kegy napfényében ragyognak.
Csevegni tudsz, jól illesz egy királyhoz,
Nagyúri tartású, pompás alak vagy.
Ennyi értékkel mit is kezdhet egy férj?
Egy kicsi részük is túl sok neki;
De nem is illik egy alattvalóhoz
Ily drága ékszer. A király hatalma
Elragadhatja adóként; de én
Szépen viszlek dicsó ágyába téged,
Minden erőszak nélkül. Ő nagyobb
Alázattal eseng, mint bármi szolga:
Ha nem akarsz a királynéja lenni,
Légy legalább a kedvese; beéri
Semmi helyett ezzel, többet nem is kér.
És hogy milyen könnyű ezt nyélbe ütni,
Legtöbb nő tudja jól. Mivel van egy férj,
Kedvességem nem kerül semmibe,
Adva van minden első ügyletedhez,
És ez egy nő számára nagy előny,
Ha bölcs, ami te nem vagy, úgy gyanítom.
Fiatal vagy és szép, és férjed is van,
Együtt minden. Használd ki az időt,
Csapj jó vásárt.
LADY Megmondhatod, uram,
Apám beszélt-e így, vagy egy kaján,
Rosszindulatú szellem, ki a hangját
Kölcsönvette, hogy lóvá tegyen engem,
Az ő apai hatalmával élve?
Tudni szeretném: válaszom ahhoz
Szabom, kihez beszélek.
HELVETIUS Mit rotyogsz!
Azt kérded, ki vagyok? Úgy öl a csúfság,

Oly sűrű fátyolt vont szemed elé,
Hogy rám sem ismersz? Ki beszélne hozzád,
Ha nem apád?
(Jön Govianus, és elsüt egy pisztolyt. [Helvetius összerogy])
GOVIANUS Annál irtózatóbb!
Dühömnek pusztá hangja földre vert?
Fel, vén bűnös; csak játszol a halállal.
Köszönd lányodnak, hogy nem ért golyóm.
Ha bármi más, és nem az apja lennél,
Szörnyű lyukat ütöttem volna rajtad,
Olyan sötét börtönbe vetve lelked,
Milyen nem épült még, s holttestedet
Buja király gazdádna küldeném el!
E hitvány kicsi szerszám kurta hangja
Így földhöz vert, és mégis ily kevésbé
Félsz az örök ricsajtól a pokolban?
Ki ez? Neve szerint nem a te lányod?
Véred nem moccan? Minden apai
S tisztességes érzés kihalt belőled?
Képes volnál, hogy remélt rang fejében
Kerítéssel végezd be életed,
Mert úgy véled, megtették jobbak is,
És ily embertelen bűnnel nem is
Egy más nő gyarlóságát kezdenéd ki,
De azt, kinek nevét, tisztos szerelmét
Úgy kéne óvnod, mint szemed világát,
Ép eszed? Ide juttat egy apát
A nagyravágyás? Egy komoly, öreg lord
Ősz senkivé lesz? Úgy lealjasul,
Hogy kegyért lánya lelkével fizet,
És vérének örökös szegényével?
De elfelejtetted a korodat, ember,
Hogy még rangszerzés járhat az eszedben?
Mit kezdenél a ranggal? Azt reméled,
Hogy elijeszted a halált vele,
Vagy visszaadja ifjúságodat?
Csúffá teszed magad, öreg: reményed
Megcsal. Te éld a magad életét,
És ne hallgass szírének énekére.
Oltárnál kellene térdelned inkább,
Mint bársonyszékben ülnöd,
És számba vened régi vétkeid,
Vén fővel épp elég ez, több se kell.
Szólít egy hang: tekints mélyen magadba,
Tanulj igaz érzést, gondolkozást;
De ferde az a lelkiismeret:
Fohász helyett királynak hízeleg.
HELVETIUS Jól felkotortad, csöppet sem kiméltél.
Légy áldott! Ily könyörtelen sebész kell
Az én sebemnek. Lélek, csak sajogj,
Aztán nem fáj úgy. Köszönöm, uram;
Hamis tükörben láttam életem
E jótékony percig. Oly csinos arccal
Néztek rám vétkeim! Most láthatom,
Mily undokak és szörnyűségesek.
[Govianus elé térdel]
Légy a királyom és uram; ezentúl
Térdem nem ismer más urat a földön.
Szolgálatodnak szentelem magam,
Hogy lelkemet vezesse égi útra.
GOVIANUS Kelj föl, Helvetius!
HELVETIUS Ha megbocsátott
Előbb kezded.
GOVIANUS És vele az övé is.
LADY Mindig tiszteltelek jószágodért.
Nemes apám vagy, újra úgy beszélsz;
Más hangja szólott előbb. Most láthatod
Örömöm és tiszteletem. [Miközben fölemelik] Kezünk
Fölemel innen; kezdődjék meg ezzel
Az üdvösség felé emelkedésed,
Soha vissza ne süllyedj.

HELVETIUS Csupa áldás
Kísérjen téged s urad ivadékát.
GOVIANUS Ellenség helyett nyertem egy apát.
(Mind el)

[2. SZÍN]

[Anselmus háza]

Jön Vitarius szomorúan

VITARIUS Nincs semmi, csak a tékozló maradt:

Gyors játszmában eljátszottam a lelkem,

Melyben a nyertes is veszít.

Nyomodban járva, elkerültelek, bűn,

De gyorsan jársz, gyorsabban, mint a jó,

Mely lustán kullog! Így estem rabul.

Átok reá! Ma nem elég a férjnek,

Hogy tisztességes felesége van,

És élélhetne gond nélkül vele:

Próbára teszi, hogy kipuhatholja,

S ha kiderül, hogy ringyó, megnyugodhat,

Mint kinek ritka jó órája van,

De azt hiszi, okosabb, mint az órás,

A kerekeket piszkálgatja folyton,

S elpattan a rugó, görbül az inga,

Tűt szúr bele, s elromlik az egész.

Legszívesebben átkoznám magam!

Minden más ügy mulatságos lehet,

Csak ez a gyötrelmes gyönyörűség

Ír az arcomra szégyent s bánatot.

De eszes ember mit se bánja...

(Jön a Feleség)

Én sem.

Láttára szétfoszlik bűnbánatom,

Vele nem bírhat. Hálószobagondok,

Vidám beszédek, ez való a nőknek.

FELESÉG Készséges, drága szolgám!

VOTARIUS Kedvesem!

(Jön Leonella)

LEONELLA Madame!

FELESÉG Ki az? Komornám? Másik énem.

Jöjj, uram.

LEONELLA Ne, ha becsületed kedves!

Azért jöttem, hogy szóljak: itt a gazdám.

VOTARIUS Micsoda!

FELESÉG A férjem!

LEONELLA [félre] Szegény hajók, rájuk zúdult a szélvész!

Szétdobta őket pillanat alatt;

Itt lehullt a vitorla, ott az árboc.

Egy bárka még több szerencsével úszik:

Engem nem rémit szél, dühös habok,

Van egy cselem, és léket nem kapok.

VOTARIUS [félre] Neve úgy fut át rajtam, mint a láz,

Forró és hideg. Hogy' néztek reá,

Hogy ne olvassa bűnömet szememben?

Bárcsak távol maradna bölcsen innen:

Nincs helye itt. Mindenkinél kevésbé

Szeretném látni. Nem való nekünk

Most összejönni; elbántunk egymással

Csúnyán mindketten: ő velem, mikor

Rávet erre, s én még jobban vele.

Túl egyenlők vagyunk.

(Jön Anselmus)

Már látom is.

FELESÉG Szeretve tisztelt uram! Ég hozott!

[Megcsókolják egymást]

LEONELLA [félre] Ó, ez a csók! Uram, ha esze volna,

Rohadt színlelést ízelhetne, ám

Baráti ajk emlékével marad.

Van ott más csók is, de azt kedvesének

Őrizgeti. Esztelenek a nők!

FELESÉG Furcsán távoztál.

ANSELMUS Nem emlékezem.
Votarius! Siettem a karodba. [Megöleli]
VOTARIUS Nem jöhetsz túl korán.
ANSELMUS Hogy áll az ügy?
VOTARIUS Kérlek, térjünk más tárgyra át, uram.
Mi újság az udvarnál?
ANSELMUS Válaszolj!
VOTARIUS Azt szeretnéd, hogy tán csodát tegyek,
Jégből tüzet csiholjak? Furcsa ötlet.
Lehetséges dolgot kívánj, s bevégezem,
Mire megjössz. Többet nem mondhatok.
ANSELMUS [félrevonja] Nem csábítottad istenigazában.
VOTARIUS Még hogy nem! A napfényre, senki ember
Asszonyfélét jobban nem csábított.
ANSELMUS Félek, hogy lanyha voltál.
VOTARIUS Szó se róla!
Nem így érezte.
ANSELMUS Akkor ékszerem van,
S az ő számára nem túl drága semmi.
Sima homlokkal büszkén járhatok.
Most becsesebbnek látom tiszta szemmel.
Ha lelkében megnyugodott a férfi,
Jó a házasság! Nincs is semmi jobb.
[Feleséghez] Drága asszonykám, őszintén bevallom
Mebántott szívednek: az indulat
Komisz dolgokba vitt bele, de vége.

Meglátod, többé nem húzózkodom
A női hálószobától s gyönyörtől.
FELESÉG [félre] Magának köszönje.
(Feleség és Anselmus el)
LEONELLA [félre] Ide is a halotthoz jön az orvos.
Most kedves, mikor semmi oka rá!
No, de ilyen az élet. Épp ezért
Mégkímélem a férjem s kedvesem:
Míg tiszta vagyok, férjhez sem megyek,
Mert szajhának jut a legderekabb férj. (El)
VOTARIUS Nincs inyemre a társasága: terhes.
A tekintete sért. Nem kellemes
Egy helyen, közös koszton élni ketten,
És engem el nem mozdít semmi innen.
Nem állok félre. Az én kedvesem,
S ez bensőségesebb a feleségnél.
Nők mindig sokkal jobbak kedvesükhöz,
Mint férjükhöz, s sokkal hűségesebbek.
Az álljon félre, kire semmi szükség,
Kit könnyen nélkülözhet, s ez a férje.
Nem tetszik, hogy incselkedik velem,
Túl bizalmas azzal, kit szeretek.
Félek az ilyen érzelmeskedéstől,
Viszolygok tőle. Féltékeny vagyok
Még a törvényes gyönyörére is,
Én akarom megkapni!
(Jön Bellarius, és keresztülmegy a színen)
Ha, ki az?
Utált ellenségem, Bellarius!
A szemem fennakadt. Mi dolga itt?
A fél arcát takarva surran át
Kurvapecér módján; nem tetszik ez.
Nagy dámaként szolgálják ezt a hölgyet,
Úgy látom, nem csak egy lovagja van:
Váltják egymást. Ellenségem az egyik?
Régóta kerüljük egymás társaságát
Nyilvános összejöveteleken,
S egymásra igyunk most egy szeretőben?
Mégmérgez ez a gondolat. Segélyre
Van szükségem. Hol van fő orvosunk,
Ki helyreállít engem s ezt a fickót?
Asszony, ha felhagyta a becsülettel,
Mindegy, ki áll melletted, mert a társad

Lehet bármely bűn: a repedt tisztesség
Olyan, mint elhasított pénzdarab:
Ép sohasem lesz, már csak elkopik.
(Jön Anselmus)
ANSELMUS Votarius!
VOTARIUS He?
ANSELMUS Odabent hiányzol.
VOTARIUS S te itt. Bár jöttél volna hamarabb!
ANSELMUS Miért?
VOTARIUS Láthattál volna valakit,
Bordélyok piszkát, egy Bellariust,
Amint átsurran jórészt eltakart
Szajhapofával. Valahol a házban
Bujkálhat, uram.
ANSELMUS Merre ment a gaz
Házasságrontó, ki meglopja lelkünk,
Hússzorta rosszabb, mint bármely zsvány?
Mondd, merre ment?
VOTARIUS Teringettét, uram...
Lássuk csak, merre is ment? Fel a lépcsőn.
ANSELMUS A háló felé? Nem megmondtam én,
Hogy lanyha s gyenge volt a csábitásod?
Nem sokat fáradtál.
VOTARIUS Uram, bevallom,
Engedékenynek láttam legutóbb.
Hűségében megingott.
ANSELMUS Ugye, mondtam?
VOTARIUS Gyanakszom is reá.
ANSELMUS Te részrehajló!
Képes volnál titkolni én előttem,
És rá pazarolnád irgalmadat?
A szívem jobb barátomnak dicsért.
Ha!
VOTARIUS Az ő lépte ez.
ANSELMUS Szobára mész?
Leráncigállak én. (El)
VOTARIUS Elvégzi ez
A dolgom, s könnyít rajtam. Gondja lesz rá,
Hogy minden más tolvajt elverjen innen,
Míg én szépen besétálok, s kifosztom,
Mint aki ismerős a házban.
De jégre vitt az elhamarkodottság!
Hogy üssek ellenségemen, beszéltem
Hajlandóságáról, s elzártam ezzel
Saját szabadságom útját. A bosszú
Sohasem tesz jót, csak kárunkra válik.
Gyanú s kajánság, mint kevert ital,
Megszédített. Nem tudtam, mit beszélek,
Ez legyen e mentségem.
(Jön Anselmus, törrel a kezében, és hozza Leonellát)
LEONELLA Jaj, uram!
ANSELMUS Valld be, kerítő! Fuss, Votarius,
A hátsó kapuhoz: a gaz kiugrott
És ellillant. Bezárta ez a cafka
A szobájába. (Votarius el)
LEONELLA Várj, uram! Jogom volt:
A férjem ez az ember!
ANSELMUS Hogy' ravaszkodsz!
Ily ócska trükköt az úrnőd tanácsolt,
Vagy te ötlöted ki? Valld csak be szépen,
Hány pásztoróra kerítője voltál,
Vagy búcsúzz el a napfénytől.
LEONELLA De hidd el,
Sokkal jobban szeretem ezt az embert,
Mintsem úrnőmnek vinném.
ANSELMUS Hagyd a tréfát,
Vagy vérével siratja meg a szíved!
LEONELLA Ne szoríts úgy, uram, és fölfedek
Egy titkot, mely érint; mert ez csak engem.
ANSELMUS Fékezd magad, dühöm!
Nem éri melledet. Beszélj. Mi van?

LEONELLA Votarius és úrnőm hamisan
Játszanak – együtt.
ANSELMUS Hazugság!
LEONELLA No, akkor
Egy füst alatt büntess meg mindenért,
Én nem is kérek irgalmat magamnak.
ANSELMUS Votarius s úrnőd! Napokba telne,
Hogy elhitess velem ilyesmit. Állj fel,
Menj a szobádba. (El)
LEONELLA Törjön ki a frász!
Jobbtól tartottál vissza, köszönöm.

A titkomat kiszedte; üsse kő!
Egy-kettő kipakol mindent a nő. (El)

[3. SZÍN]

[Az udvar]

Jön a Zsarnok, Sophonirus, Memphonius és más Nemesek. Harsonák

ZSARNOK Hamis szívű az öröömöm; mi kedves

És kellemes, nem vonz, nem érdekel.

Nem nélkülözhetem őt ily sokáig.

Hol az öreg?

SOPHONIRUS Van vagy hetvenhét esztendőm, uram

ZSARNOK A vén számár még kelleti magát!

Helvetius! Hol van?

MEMPHONIRUS Nem jött még vissza, uram.

(Jön Helvetius)

ZSARNOK Lám, hazudsz.

Itt jön az ország apja. És ki mondja,

Hogy ez a gyöngy ember nem sietett?

Ki az, hadd halljam.

SOPHONIRUS [félre] Csak ne én legyek.

Épp jó helyen van a fejem ma, nem kell

Javítani rajta.

ZSARNOK [Helvetiushoz] Felfrissít, ha látlak.

Az egészségem sokkal jobb, ha itt vagy,

Mint bármi mástól. Ilyen kellemes

A válasz is, mint te?

HELVETIUS Kié, uram?

ZSARNOK Kié? No, ne! Csak nem mondott ilyet?

SOPHONIRUS Nem, nem, uram, hogy is mondhatta volna?

[Félre] Kedvére kell beszélnem: nem szeretném

Hogy böllér módra vagdossák a testem.

ZSARNOK Mikor jön az ágyunkba?

HELVETIUS Ki?

ZSARNOK Piha!

Halljátok, hogy beszél?

SOPHONIRUS A feleségem

Nyelve is így szól, mint oltári csengő.

[Félre] Legalább én tegyek ki magamért;

Ésszel kell élni.

ZSARNOK Mikor jön a hölgy,

Ki Govianusszal van?

HELVETIUS Az a lányom.

ZSARNOK No lám! Megjött az emlékezeted?

Mit mond nekünk?

HELVETIUS Semmit.

ZSARNOK Felbőszítesz.

Te mit mondtál neki a mi nevünkben?

HELVETIUS A kelletemél többet, ám kevés volt.

ZSARNOK Türelmünket csúnyán megkínózod,

Visszaélsz azzal, hogy az apja vagy!

De ha elhagy kötelességtudásod,

Mi sem becsülhetünk már.

HELVETIUS Oly sokat

Éltem, hogy a fejem is hófehér lett,

Hatvan évet mint udvaronc, csak annyi órát

Mint hízalgó, mit súlyos tévedésként

Bánok már, és ma nem lehet helyem,
Csak saját vérem kerítőjeként?
Vénektől vársz te jó szolgálatot.
Ha kéjvágyad átfűt vagy hús telet,
Tisztos világunk lesz itt: feleségek,
Lányok, nővérek és nőrokonok,
Kuzinok jönnek-mennek mindenütt,
Ahol épp kedved van! Megfelelő szín
Kerítőnek, hús-ügynöknek az ősz haj,
Az öregkornak ez a tiszta dísz,
Mit király is tisztelni tartozik,
Mert előbb az emberség, mint a rang?
Fizetségem csak mocskos pénz legyen?
Úrnak születtem, és nem tűrhetem,
Hogy most csatlósként bánjanak velem.
ZSARNOK Hogy változhat meg így, akár a Hold,
Aki oly buzgó volt csak az imént,
Függőbb, mint vágyam? A lány volt, aki
Így felborzolta. Bár inkább egyébbel
Törődött volna; ez jó emberem volt,
Míg hozzá nem piszkált. Szíven ütött,
S elrontott egy jó munkást. Amitől jó
Egy udvaronc, hiányzik most belőle.
Nincs helye annak itt, ki tehetetlen,
S mikor szükségünk van rá, elvonul.
Elveszem minden tisztségét, s olyannak
Adom e körben, aki érdemes rá.

SOPHONIRUS Én leszek, uram. Ne fáradj tovább.
Vállalom, hogy az ágyadba hozom
Néhány kis szóval. Nő nem állhat ellen
Varázsuknak; boszorkánytól tanultam.
Ha kétkezes bennem, zálogul hagyom
Húsemért a feleségemet,
S eltölti majd felséged az időt.
Mindenre gondom van.
ZSARNOK Hasznos lehet
Ami csak kis reményt is nyújt. No, de
Segít az erő. Biztosra megyek most.
Buzgalmad jól üthet ki; felfogadlak.
SOPHONIRUS Hozom a feleségem, s indulok.
ZSARNOK Várj, nem kell zálogod; becsületes vagy.
SOPHONIRUS [félre] Ez baj, jól jártunk volna mind a ketten:
A feleségem is nyert volna rajta.
ZSARNOK [Helvetiushoz] Idegen lettél ezzel udvaromtól!
Könnyűted rajtad. Nem hagyok neked
Más címet, csak a pusztá neveden
Szólítanak, s megvetik nyomoruságod.
HELVETIUS Nyomoruság olyannak lenni, mint te;
Jobb szobrász formált. Ha csak aljas élet
Adhat méltóságot, tartsd meg magadnak,
Add éhezőknek. Itt valaki ásít.
SOPHONIRUS Aki lenyel rossz tréfáért, uram,
S minden méltóságod.
HELVETIUS Vigye az ördög!
Van itt hely neki is. Hagyj oly szegényen,
Király, mint az igazság; az a hölgy,
Kit szolgálok, s el sem hagyok soha,
Nem hoz rám romlást!
ZSARNOK Nem-é? Jöjjön az őrség!
(Jön egy Testőr)
TESTŐR Nagyuram!
ZSARNOK Ezt a vénembert vidd várbörtönömbe.
Hagyd meg, hogy zárják el.
HELVETIUS Zárjanak el?
Köszönöm tiszta szívből. Több időm lesz
Egyetlen óra alatt ott a jóra,
Mint udvaroncként hatvan év során.
A börtön énnekem csak nyereség:
Földi fogolynak megnyílik az ég. (El [a Testőrrel])

SOPHONIRUS [félre] Én nem teszek próbát börtönben ezzel.
Kint a szabadban jobb a levegő.
ZSARNOK [[félre]] Halálba küldeném, de nem merem,
S tudja, hogy nem merem, mert mindörökre
Meggyűlölné a lány. Az életét
Neki köszönheti. [[Hangosan]] Sophonirus,
Fogd ezt az ékszeret, vidd el zálogul:
Nem árt, ha szép szót ajándék kísér,
Legékesebb szónál is többet ér
Egy szép ékkő, de arra az esetre,
Ha kudarcot vall, még tovább megyek.
Szólj az elszánt fickóknak, akiket
Kegyelmünk megmentett a rút haláltól
Háborús bűnökért. Hagyd meg nevünkben,
Öltsenek fegyvert gyorsan, s Govianus
Házát vegyék körül: hogyha te felsűlsz,
Vagy túlléped a kiszabott időt,
Hatoljanak erővel be a házba,
S ragadják el nekem a lányt.
(E!; Sophonirus egyedül marad)
SOPHONIRUS Remélem,
Nem önmaguknak: az ilyen ripók
Csirkefogók szeretik lefölni,
És csak az alját hagyni meg uruknak.
Megtette hajdan százszor is velem
Egy ördögadta apród;
De nyelnem kellett: az asszony szerette.
(Kürtjel. E!)

[HARMADIK FELVONÁS]

[1. SZÍN]

[Govianus háza]
Jön Govianus és a Lady egy Szolgával
GOVIANUS Ki az?
SZOLGA Egy idős főúr, udvari nemes.
GOVIANUS Ezt bölccsé tette már a kora: nem mer
Olyasmit tenni, férfihoz nem illő.
Biztos, hogy úrnóddal kíván beszélni?
SZOLGA Biztos, uram.

GOVIANUS Nem, nem, tévedsz: alighanem velem.
Ne csapjuk be; menj, tudd meg pontosan.
SZOLGA [félre] Mért kell kétszer kérdezni valamit? (E!)
GOVIANUS Oly bamba ember nincs, ki fel ne mérmé,
Amit vállal, és ne úgy fogna hozzá,
Ahogy józan megítélés kívánja,
Csupa éber érzékkel. Így a bűne
Nem kisebb, mint azé, kiért teszi.
(Jön a Szolga)
Mit mond?
SZOLGA Most is csak ugyanazt, uram.
Úrnómhöz jött, magától a királytól.
GOVIANUS A királytól! Csak nem jön ide be?
SZOLGA Be, ha muszáj neki.
GOVIANUS Ezt nem hiszem.
Ki kell jól puhatolni.
SZOLGA Elég lesz kis puhatolás, uram. [E!]
GOVIANUS Nincs benne tisztesség, sem félelem?
Jóézés nélkül nincsen félelem sem.
LADY Milyen szavakkal adjak neki választ?
Az elutasítás nem lesz elég.
GOVIANUS Itt más segít.
(Jön Sophonirus)
És bemerészkedik.
Ó, türelem, nem vagy már jó barátom!

SOPHONIRUS Egy ékkövet hoztam neked, nemes hölgy,
És uram, a király üdvözlését.
GOVIANUS [kardot ránt] Kerítő lord, én ezzel az acéllal
Köszöntöm szívedet! Döfd át, ne kíméld!
[Beledöf Sophonirusba]
LADY Jaj, mit tettél, uram?
GOVIANUS Csak oda küldtem
Egy kerítőt, ahova kell, szívem.
SOPHONIRUS Megöltél hát, uram, és én kiszállok;
De bármid is van, mit sem érsz vele,
Ismerik a kártyáid. Odakint
Sok játékos vár: mire hazamennek,
A nyertesből kifosztott úr marad csak.
Mint jó balek, én fizettem a számlát,
De te nem nyersz vele.
GOVIANUS Mi ez a rejtvény?

SOPHONIRUS Ki most melletted áll, éjfélre már
A király oldalán fekszik.
GOVIANUS Hazudsz!
SOPHONIRUS Egy óra bizonyít: nem szabadulhat,
Mint én sem a haláltól; láthatod,
Ha körül nézel, s ez a vigaszom:
Fegyveresek veszik körül a házat,
Berontanak időben, s elragadják.
LADY Uram...
GOVIANUS Zavarni készülnek, mikor
Ezt még be kell végeznem. Gyere csak!
(Jön a Szolga)
SZOLGA Uram!
GOVIANUS Menj, nézz körül kint, és mondd el, mi van. [Szolga el]
SOPHONIRUS Be gyorsan meg is bosszulják halálom,
Még le sem fekszik a király! Nevetve
Megyek el innen. [Meghal]
GOVIANUS Ez a te torod.
Menj az örök sírás honába, hitvány,
Ki örömsz az erény gyalázatának,
S dalolsz, mikor hajót tör a vihar,
És nincs egy mentő deszka sem!
(Jön a Szolga)
Beszélj!
SZOLGA Bármerre fordul a szemem, uram,
Mindenütt marcona legények állnak
Csoportosan és összesűgva-bűgva,
Mint akik rosszban járnak...
LADY Lám, igaz.
SZOLGA Minden ajtót és ablakot figyelnek.
GOVIANUS Nem is jártál sehol te, csak fecsegsz.
Szép volt. Keress most más dolgot magadnak.
SZOLGA No, én megyek. Letorkoltak hamar. (El)
GOVIANUS Biztonsággal kecsegtetett e percben.
LADY Van időd nyugton ülni? Ej, uram,
Érettem jönnek.
GOVIANUS Éretted, szerelmem,
Ifjúságom gyönyörűsége, érted.
LADY S te ily hidegen fogadod? Mikor
Kifosztásodra készülnek a rablók?
Láss munkához, égjen kezed alatt,
Ne restelld. Elszánt kapitány hajója
Kincsét inkább bálnák torkába vetné,
Mint kalóznépet hizlaljon vele.
Ne add alább. Te vagy a gazda, minden
Kezedben van. Használd ki az időt;
Előzd meg ellenségem. Tűnjek el
Végképp. Olyan vagyok, mint az a kincs,
Mely gazdáját veszélybe dönti. Vess el.
GOVIANUS Nem veszthetlek el így.
LADY Fogjanak el hát,
S rútul veszíts el? Átkoznád szerelmed,
Mivel irgalmazott az életemnek,

De már túl késő.

GOVIANUS Szörnyű kényszerűség!

Más módja nincs, hogy tőlük szabadulj?

Vesztedben kell békémet megtalálnom,

Különben nem jön el soha?

De förtelmes dolog így nyerni el.

Szívesebben meglennék nélküle,

Mint így fizessem meg – s el is veszítsem.

LADY Tehetetlen vagy, nincs benned szilárdság.

Gyarló kedvese vagy te nagy bajában

Egy nőnek, ki szerelmed társa volt.

A becsületért: ölj meg! Az eszed

Diktálhatná inkább, mint gyöngeségem.

Szenvedő nem képes rá. Szereped

Mondom, te balga, hogy segítsél!

Azt akarod, hogy elvigyenek innen,

S a zsarnok ágyába hurcoljanak,

És kérését kelljen szolgálnom naponta?

GOVIANUS Nem, nem, nem élhetsz, ha meggondolom.

Végezzünk gyorsan!

LADY Várj csak! Állj meg!

GOVIANUS Asszony!

Mért teszed ezt velem? Addig beszélsz,

Amíg ölnék már szívem ellenére,

Aztán lefogsz, és csúfolkodsz velem.

LADY Te gyáva hús,

Mily gyatra vagy! Éreztem remegésed

A vihar közeledtével. De mégsem

Félelmedért halasztom a halált:

Elfelejtettem a legfontosabbat,

És hanyagságom miatt elfelednek,

Hol szeretném, hogy emlékezzenek rám.

Kész vagyok mindjárt, jó uram.

[Letérdel imához]

GOVIANUS Szegény nő,

Ha halni kell, mért is nem az imába

Hal bele, hogy rosszabbat meg ne érjen?

Nem jó dolog ez. Gyakran megesik:

Akit betegen ítélték halálra,

A kivégzésig helyrejön egészen,

S jó egészségben megy gyalázatára!

Ha most halált lopnék rá észrevétlen,

S véget vetnék ezzel gyötrelmeimnek?

Jaj, fuj!

Hagyjam magára itt? Ez férfiatlan.

LADY Uram, most gyorsan végezhetsz, ha tetszik.

Én készen állok.

GOVIANUS De én nem vagyok kész.

Nehezebb munka nem várt férfira,

Azt sem tudom, mi módon kezdjem el.

Hidd el, nem is tudnák jól megölni,

Csak szégyent vallanék. Drágám, bolondság

Többel kérkedni, mint amit tudok.

Nincs erőm, hogy kíméletes legyek.

Gyors halált érdemelsz, egy mozdulattal:

Egyetlen villanást, aztán az álmot.

Ha én végzem, sokáig hagylak élni,

Így elrontok mindent. Kérlek, bocsáss meg.

LADY Nem vergődnek, s jól végeznéd, uram.

Felkészültem a csendre, nyugalomra,

Megváltam a szótól. Olyan vagyok,

Mint ki elutazik, mindent bezár,

S hogy ne vigye magával holmiját,

Míg távol jár, meglesz akármivel.

Ne várj több szót: ha nem is volna nyelvünk,

Beszélt e helyzet mindkettőnk helyett!

[Kopogtatnak]

Ha!

HANG (kintről) Lord Sophonirus!

GOVIANUS De hova szűrjak?

LADY Még ne tudnád? Nincs is más útja annak,

Csak a mellemben.

GOVIANUS Így veszítlek el?

LADY Ki ellenséged, az mondhatja csak.

HANG (kintről) Hallod, uram?

LADY Van még annyi időnk?

A becsületért!

GOVIANUS Meg kell tenni. Készülj!

LADY Nem vártam semmit ily örömmel.

([Govianus] feléje rohan [karddal], de útközben összerogy)

Ó, jaj!

Uram, szerelmem! Jaj, te gyöngye lélek!

Meghalt előttem. Én bíztam tebenned,

És így segítettél? Az én kezemre

Hagytál mindent, s te csöndben ellopóztál?

Nem szenvedtél meg ugyanúgy, de én

Nem kárhoztalak: megnyugvásra vágyik

Mindenki. Legyen békés örök álmod!

[Felveszi a kardját] Engem szolgálász most; egy nagyszerű gazdát

Vesztettél, ám egy elszánt lány kívánja

Szolgálatod, ki bánni tud veled,

S megveti a halált, mit sok nagy ember

Úgy retteg. Hol vagytok, pokolfiak?

Zsarnok bandája akárhogy lohol,

Megszabadul e kulccsal a fogoly!

(Megöli magát. Kopogtatnak)

GOVIANUS Mi van? Mi ez a zaj? Verik az ajtót.

(Újabb erős kopogtatás)

Sehol egy szolga? Nem tudok aludni,

Oly nagy a láрма.

(Kopogtatnak)

HANG (kintről) Az idő letelt,

Behatolunk, uram!

GOVIANUS Ha! Hol a kardom?

A dolgom elmaradt. [Megpillantja a Ladyt] Jaj, megesett,

És nem az én kezem munkája volt!

Oly kíméletlen voltam, olyan önző,

Hogy rád hagytam mindent? Több volt ez annál,

Mi valaha is kitelt volna tőlem,

Ha összeszedem is egész erőmet.

Kimerített; jobb volt a földre esnem.

S te, hős leány, erőt vettél erényed

Ellenségén saját fehér kezeddél,

Ártatlanságod győzött egymagában?

Örök dicsőség néked! – Ne lazálj,

Siess, ahogy csak tudsz. Ezt a kerítőt

Az ajtónak támasztom, így a legjobb:

Mikor betörnek, s dühükben vakon

Vagdalkoznak, halálát is saját

Tetteik bíbor számlájára írják,

S letörlik az enyémről.

([Sophonirus holttestét az ajtónak támasztja.] Kintről kopogtatás)

Hé, megállj!

Itt van a lord.

HANG (kintről) S ha tíz más lord is ott van:

A király tisztjei fölöttük állnak.

[Próbálják kinyitni az ajtót]

GOVIANUS Mi az? Vigyázzatok!

(Jönnek a Martalócok fegyveresen [és beledöfnek Sophonirusba])

Jaj, az öreg!

Tökfej uram meghalt!

ELSŐ [MARTALÓC] Biz ez kinyiffant!

A vastag deszkán nem látunk keresztül.

Ő a hibás. Király szolgálatában

Járunk. És fel sem köthetnek ezért:

Túl sokan vagyunk bűnösök.

GOVIANUS Szegény úr!

Követ volt kétszer, s jól ügyeskedett

Mindenben.

MÁSODIK [MARTALÓC] Uram! Ki ez itt?

GOVIANUS No, lássuk,

Ki is lehet? Á, már emlékezem:

Pompás teremtés volt valamikor,
Mielőtt így belefészkelte a romlás!
ELSŐ [MARTALÓC] Hát ha pompás volt, ez nem a mi munkánk.
Van itt egy hölgy, magához rendeli
A király, el kell vinnünk őt erővel.
GOVIANUS Nem ellenkezik az: arra nevelték,
Hogy engedjen mindenben. A királynak?
ELSŐ [MARTALÓC] Királyi felséges gyönyörűségül,
Vagy sose higgy nekem.
GOVIANUS No, csak vigyétek.
MÁSODIK [MARTALÓC] Így jó alattvaló beszél, szavamra.
Így szolgálom a fejedelmem én is.
Ki ez, uram?
GOVIANUS Nézd csak meg ezt az arcot,
S mondd meg, mit gondolsz, hol van az a hölgy.
MÁSODIK [MARTALÓC] Sehol sincs.
GOVIANUS Itt van!
ELSŐ [MARTALÓC] Hű, ez oda ment,
Ahol nem érzük utol. Látom ezt.
GOVIANUS Nem ám, de még a gazdád sem. Dicsérem,
Amit tett; ujjongok, ha ezeket
Becsapva látom.
MÁSODIK [MARTALÓC] Hogy történt, uram?
A király majd megkérdi.
GOVIANUS Kikotyogta
Ez a vénember minden tervetek,
És becsületét védve ő zavart
Büszke lelkével inkább behalt.
Szokatlan tett volt. Kevés úri hölgy
Értheti meg: ők úgy vannak vele,
Inkább gyönyörbe halnának bele.
ELSŐ [MARTALÓC] Jót tettünk a királynak, hogy megöltük,
Nem is gondoltuk volna; de a hír
Felbolygatja az udvart: a hízelgők
Megjárnák, harapós kedvébe' lesz
A felség, nem jó vele összefutni,
Mint a vadnyúlak egy vadászkutyával.
Nyavalyás vén szószátyár! Titkokat
Szaglászna mind az ilyen vén süket –
S úgy őrzik, mint a feleségüket.
[MARTALÓCOK] MIND Jól elintéztük.
(El [Sophonirus holttestével]. Govianus egyedük marad)
GOVIANUS Öröm látni ezt:
Nélküle mentek el! Hisz mondta is,
Hogy örök álma örömömre lesz,
De nem akartam hinni a szavának,
Oly drága volt nekem az élete;
Mint a beteg, ki féltve rettegő
Testét, egészségét kívánja vissza,
Nem a halált; de mikor túlesett már,
Ha lehetséges lenne, tízezer
Világ sem venné rá, hogy visszatérjen
Ismét a földre, melyet elhagyott.
Én benne leltem örömet csupán;
Elment, s nincs menny, csak a halál után!
Emberiség felséges kincse, jöjj el
Ahhoz, ki egy erényes nőre ismert,
S okosan szereti. Hozzá hasonló
Ékszer nincs a világon, átkutass bár
Minden sziklát, a mély barlangjait.
Áhítatos vágycsók forrása, te,
Érző tisztesség kútja, hadd csókollak
A halál márványjaink után.
Hideg vagy, fekhetsz apám oldalán.
Senkit sem bánt, ha a mellé helyezlek,
Kit rajtad kívül legjobban szerettem.
A szűzít gyászszóljátok mind velem!
(El [a holttesttel])

NEGYEDIK FELVONÁS

[1. SZÍN]

[Anselmus háza]

Jön Votarius Anselmus feleségével
VOTARIUS Bocsáss meg, asszonyom; no, igazán.
FELESÉG Ez nagy bolondság volt, uram.
VOTARIUS Bevallom.

FELESÉG S ez valamit segít? Könnyű dolog
Egy nő becsületét gyanúba hozni,
De nem lehet oly gyorsan visszaadni
Korábbi rangját, melyből kivetted.
Egyéb ügyek járhattak az eszedben,
Nem lehetnél másként ily feledékeny.
VOTARIUS Túlcsonduló érzés, tavaszi ár volt,
Amit a túl nagy szerelem dagasztott,
Rosszabb szót nem mondhatsz rá, asszonyom.

FELESÉG Féltékeny vagy?
VOTARIUS Megesküdnél, madame:
Az én helyemben, fordított esetben,
Ha látnál tolvaj módra átosonni
Valakit a szobán, elfedve arcát,
Mint kit sötét tettének súlya nyom...
FELESÉG Pimasz komornám kedvese a fickó.

Arcátlan lány!
VOTARIUS Beláttam már, madame.
FELESÉG Túl későn, uram. Ezt ki teszi jóvá?
Ilyet! Túl szabadon jártál be hozzám?
Korlátozni akartad? Nos, beszélj.
VOTARIUS Esendőségét el nem veheti
Nőtől a férfi, még kölcsönbe sem,
Kutathatjuk, hogy' ejti meg vele,
Tőletek meg nem tudjuk. Elviseljük,
Hogy átlustálkodjátok a napot,
Hibáitok szerelmünkkel takarjuk,
Mert bizony a legtöbb nő furcsa szerzet,
Meg kell hát kérni, úzni az eszünket,
Hadd lássuk, hogyan éreztek irántunk,
Mint hogyha kifosztottunk volna legszebb
Ajándékából természetanyánknak!

FELESÉG Ez csókot érdemel, meg is kapod, ha
Nem is marad uramnak vacsorára.
Átgondoltam mindent, uram.

VOTARIUS Remek!
FELESÉG Esendők vagyunk, mondtad, de örül
A tanácsunknak bármely nagyeszű;
Nem nélkülözhetnek.

VOTARIUS Ezt mondom én is.
Hogy megmutathassátok, mennyit értek,
Nem kellene a nőt folyton lenyomni.
FELESÉG Nos, uram, gyanút keltettél irántam
A férjemben, tarts is ki most emellett,
És tömd csak az agyát azzal a hittel,
Hogy hajlamos vagyok ledérkedésre.
Ennél tovább ne menj.

VOTARIUS Azt képzeled,
Kétszer leszek bolond egy holdnegyedben?
Sok volna ez földbirtokos fiától,
Ha apját eltemette már.

FELESÉG No, jó.
Te csak mondd ezt, én is segítelek
Egy-egy pillantással, aztán a férjem
Előbb egy közeli szekrénybe csukva,
Trappolj döngő léptekkel a szobámba,
Mintha a mondott mulatságra jönnél.
A többit hagyd rám. Keserű szavakkal
Korhollak majd, kérlek, ne vedd zokon;
Tisztességemre esküdhetsz a férjem,
Meg lesz győződve egész életére.
Egy kardot is kikészítek, ha kell,
Legyen kéznél, mintegy véletlenül,

És heves haragot mutat az arcom.
De te ne félj; sokkal jobban szeretlek,
Semmint ártsak neked.
VOTARIUS Ez már kedvemre van!
Alkalmas percet választok ki ehhez.
FELESÉG Menj; lesz nekem is még számodra percem.
(Votarius el. Jön Leonella)
[LEONELLA] Madame, az úr kéret.
FELESÉG Hallod-e, lány,
Ledérekedsz?
LEONELLA Én is, mint nálam nagyobbak.
FELESÉG Hogy lettél hirtelen ily szemtelen?
Nem elég már, hogy a saját szobádban
Fogadd csöndben a kedvesed, ami
Egy komornának ritka kedvezés.
Sok lovag lánya szolgál, ám nekik
Nem kedvez így úrnőjük, lopva jutnak
Csak hozzá, a komorna s szobalány
Beéri egy közössel; és te így
Elszabadítod nagyorrú legényed,
Hogy megismerje mindegyik szoba?
LEONELLA Zavar ez, úrnőm?
FELESÉG Te hogy gondolod?
LEONELLA Megteszi újra!
FELESÉG Hogy?
LEONELLA Újra meg újra,
Mindaddig, míg kedvedre lesz, madame,
S mikor kedvedre van már, abbahagyja.
FELESÉG Hogy?
LEONELLA Tisztos asszony, nincs köztünk különbség:
Egyforma a jogunk a szerelemben.
FELESÉG Pimasz ringyó vagy!
LEONELLA S nem te vagy az úrnőm?
FELESÉG No, ez szép!
LEONELLA [félre] Nem kíméled jobban, mint én, a tested;
Ördög vigyen, ha kíméllek!
FELESÉG [félre] Veszélybe
Kerül az úrinők becsülete,
Ha megtudják gyöngéiket a szolgák!
Hibájukért mindig meg is fizetnek:
Kaján cselédek szájától remegnek.
Komornámmal szépen kell hát beszélnem,
Barátkoznom is kell vele. No, mindegy.
Tönkre tehet, ha éppen kedve tartja;
Megvan a módja, magamnak se jobban.
Kilengésem kulcsot adott szívemnek
Minden féltett kincséhez a kezébe.
Azt tehet, ami tetszik. – Leonella,
Nem haragszom rád.
LEONELLA Bah!
FELESÉG Nem, igazán.
LEONELLA Ugyan, mit bánom én!
FELESÉG Kérlek, bocsáss meg.
LEONELLA Nincs mit mondanom erre.
FELESÉG Ezt az ékszert viseld a kedvemért.
Egy csók, és kész; többé sosem veszekszünk.
LEONELLA Választhatsz. Ám ez a legjobb, hiszen
Tudod, ki jár rosszabbul.
FELESÉG Igen: én.
LEONELLA [félre] Ezzel számot vetettem. Kedvezek
Uramnak is, s ezt félelemben tartom.
FELESÉG Valamit elfeledtem: arra kérlek,
Menj és emlékeztess Votariust,
Öltsön fel páncélt a ruha alá,
Hogy nyugodtan megjátszhassam dühöm.
LEONELLA Páncélt? Mihez, madame?
FELESÉG Lásd, szídtalak,
Meg sem gondoltam, hogy a jobb kezem vagy,
Nem lehetek meg nélküled. Figyelj hát!
Hogy kiverjünk minden gyanút a házban
A mindent kileső szolgák fejéből,

Azt gondoltam ki, hogy Vitarius
Próbáljon meg betörni a szobámba,
Amit nem hagyhatunk, útjába állsz
És feltartóztatod mint hú komornám.
Elfeledtem, hogy itt is kell segítned!
Ez a galád kísérlet okot ad,
S oly dühöt színlelek, hogy a világ
Megesküdhet utána, hogy olyan
Tisztáknak lát a testi kapcsolattól,
Amilyenek vérrokonok lehetnek,
Vagy találóbbat mond, ha ez sem áll.
LEONELLA Én mindig híven szolgállak, madame.
De minek a páncél?
FELESÉG Jaj, hátravan
A legfontosabb. El kell majd helyezned
Egy kardot a szoba egyik zugában,
Itt vagy ott...
LEONELLA Bárhol. Azt hiszed, madame,
Tanulnom kell, hová dugjam a kardot?
Ha férfival alulmaradok is,
Értem, hogy mit akarsz. Meglesz, madame.
FELESÉG Köszönöm, jó lány. Már csak így nevezlek. (El)
LEONELLA Lám, így beszélsz most, s így is lesz, madame.
(Jön Bellarius)
BELLARIUS Magadban?
LEONELLA Ejha, mit keresel itt,
Te hosszúorrú?
BELLARIUS Hogy?
LEONELLA Így mondja úrnóm.
Meküzdöttünk éretted, ő meg én,
De nem nyert rajta semmit.
BELLARIUS Mondtam én,
Hogy túl sokat merészelsz!
LEONELLA Szó se róla!
Keresi most a barátságomat.
BELLARIUS Ez jól hangzik. Ha ily sikeresen
Ügyködsz, folytasd csak, mit se tétovázz.
Te tudod, többre hogyan viheted.
LEONELLA Megbízott most, hogy a szolgálak szemébe
Hintsek port. Szólnom kell Votariusnak,
Hogy páncélt hordjon a ruha alatt,
Mikor beront úrnőmhöz, aki színlelt
Dühvel karddal támad rá, mit nekem kell
Kikészítnem, hogy az legyen a látszat,
Csodákat tesz hamis becsületéért.
BELLARIUS Jobb bosszút nem kívánok. Értesz engem?
Votarius ellenségem.
LEONELLA Nem újság.
BELLARIUS Jegyezd meg, amit mondok. Azt a páncélt
Felejtse el gyorsan, ne kíméld a lelkét
Azzal, hogy óva inted, sem a testét
Azzal, hogy mented. Lássam, hogy szeretsz.
Egy mérgezett kardot készíts oda:
E színjátékban tűnjön el örökre,

Nem tűröm el tovább. Vigye az ördög!
Egy szúrás, azzal vége, kedvesem.
LEONELLA Egy csókodba kerül csak, s megteszem.
(Mindketten el)

[2. SZÍN]

[Az udvar]
Jön a Zsarnok szerfölött rosszkedvűen; távolabb Nemesek
[köztük Memphonius]
[ELSŐ] NEMES Uram!
ZSARNOK Tűnj el, vagy nem lesz több napod!
Elküldlek messzire. Memphonius!
Hol van ez?

MEMPHONIUS Itt, mindig szolgálatodra.
ZSARNOK Hogy mersz itt lenni, mikor társadat
Megfenyegettük? Oda a hatalmunk,
Vagy a félelmed? Menj, amíg lehet,
Vagy késő lesz már.
MEMPHONIUS [félre] Ezt terólad is
Elmondhatnám.
ZSARNOK Halott! S én vígan élek!
Nincs is igazság ebben. Várj!
MEMPHONIUS Uram!
ZSARNOK Hol van az, aki hozta ezt a hírt?
MEMPHONIUS Odakint vár.
ZSARNOK Eredj és adj parancsot,
Hogy végezzék ki azonnal a fickót,
Ahogy te meghagyod.
MEMPHONIUS [félre] Ennek a nyelve
Jó vásárhoz juttatta a nyakát! (Ei)
ZSARNOK Saját kezével! A halált akarta
Helyettem? Én nem lettem volna jobb?
Hogy' ajnároznak szemtől-szembe engem,
S megvetés ér, ahol tetszést remélek!
Kevés király tudhatja, mennyi benne
A jóság, a kegyelem és erény.
Hízelgők nyelve megcsal, eltagadja
Az igazságot. Amit ők akarnak,
Azt tudhatjuk csak. Ennyi a mi részünk,
Többhöz nem juthatunk. Átkos a nagyság!
A hízelgőimet mind elítélem,
S felköttem! De elkéstem vele.
Mehalt, a halál és csend asszonya,
S ezt fel nem bontja semmi kincs, se törvény,
Sem az erőszak, mi tőlünk telik.
Soha többé nem látom vigaszomra.
Nem élet már az, ami bennem ég,
Csak örök gyötrelmem, mely megmutatja
Lelkemnek, hogy mily koldus! Ámde mégis
Öröm tölt el, hiába a halál.
Kiemel bánatomból; restelem,
Amit teszek, de szerez egy barátot.
Gyertek be!
([Katonák] jönnek)
ELSŐ KATONA Uram!
MÁSODIK KATONA Uram!
ZSARNOK Ezek hallgatni tudnak.
Te menj, add át parancsom: Govianust
Engedjék szabadon.
NEGYEDIK KATONA Szabadon?
ZSARNOK Úgy van. (Negyedik Katona el)
Biztosra veszem, elmenekül innen,
S nem tudja meg szándékom. Te rohanj,
Hozd el a székesegyház kulcsait.
ELSŐ KATONA [félre] Hát szent lettél? Egész nap átkozódsz,
S éjjélkor imádkozni mész? (Ei)
ZSARNOK Szerezetek csákányt és tolvajlámpást.
Siessetek!
MÁSODIK KATONA [félre] Csákányt és tolvajlámpást?
Talán csak nem temetkezik el élve?
[Második és Harmadik Katona el]
ZSARNOK Sem a halál, sem márvány börtöne
Nem zárja el szerelmemet karomtól;
Nem játszanak ki engem. Élete
Mint biztosított özvegyi vagyron,
Úgy mért kudarcot túl önhitt szívemre,
De kegyetlenkedés volt önmagával,
S velem, aki szerettem.
(Jön [Első Katona kulcsokkal])
Máris itt vagy?
ELSŐ KATONA A kulcs, uram
ZSARNOK Köszönöm, hogy siettél.
[Jön a Második és Harmadik Katona lámpásokkal és csákánnyal]

Itt jön a többi. Gyertek, pénz üti
A markotokat. (E!)

ELSŐ KATONA Pénz! A lámpafényre,
Templomrablás készül. Én megfogadtam,
Hogy pénzt el nem szalasztok; szent igaz:
Ingyen jött pénznél nincs is jobb vigasz.
(Mind el. Jön [Memphonius])
[MEMPHONIUS] Mily különös szeszély lett rajta úrrá!
Félelmes vezetőt talált a lelke.
A székesegyházban mit is kereshet
Ily késő éjjel? Mindig másra vágyik,
Mint amire más ember teste-lelke.
Oly messze ment a szertelenkedésben,
Hogy szeszélyei terhét el se bírja;
Azt suttogják, hogy már nem is sokáig.
A nemes honatyát, Helvetiust,
Mind egyetértünk ebben, hogyha kell,
Hát szabadítsa ki valami csel. [E!]

[3. SZÍN]

[A székesegyházban, a Lady sírja előtt]
Jön a Zsarnok [Katonákkal]; megnyitnak egy távolabbi ajtót, és a sír előtt állnak, melyben a Lady nyugszik. A fölfedett sír gazdagon díszített

ZSARNOK Csak csöndesen.
Ne zavarjuk meg békéjét e helynek.
A boltok felmordulnak lépteinkre,
Merészségünkért. Meg kell lennie.

ELSŐ KATONA Én csak egy régi kurvának a piszok szellemétől félek. Megesküdött, úgy rám jár mint kísértet, hogy sose tudok majd nyugodtan imádkozni miatta, és tizenöt éve nem járok templomba, hogy elkerüljem.

ZSARNOK Vonz ez a síremlék, megcsókolom.
De hát nem volt-e könnyes már a márvány?
Lassan csordultak az én könnyeim.
Magát siratta, mielőtt bejöttem.
Hogy' áttör az érzéketlen kövön
A sajnálat, s megrója balgaságunk!
Csend háza, békés pihenés nyugalma
Az élet vihara után, add vissza most
A legszebb alvót, aki ily hideg
Ágyban feküdt, nem is természetes
Halál: erőszak folytán, sok-sok évvel
Korábban, mint a világ rendje volna.
Hiányát érezzük, ha számba vesszük
Az udvar szépeit. Te szürke kő,
Erőd kevés, hogy távol tartsd szívünktől.
[Második Katonához] Csapj rá, hé, süketüljünk bár bele
A gúnyos csendben! Verd be a fagyos,
Vaskos szörny száját!

MÁSODIK KATONA Uram!
ZSARNOK Mért nem ütsz rá?
MÁSODIK KATONA Nem bírom a csákányt emelni, félek.
ZSARNOK Szégyelld magad! Katona, s ily puhány?
MÁSODIK KATONA Templomban nem találom fel magam.
Bocsáss a nyílt mezőre ki, uram.
ZSARNOK Ott van elég helyed, hogy elinalj.
[Első Katonához] Vedd át a csákányt.
ELSŐ KATONA Nagyuram, könyörgöm,
Rossz kézbe kerül. Egymásra ütünk mind
A templom dolgában, hidd el nekem.
ZSARNOK Te sem?
HARMADIK KATONA Én nem kezdek ki szellemekkel;
Bármilyen élő, az való nekem!
ZSARNOK Egyforma barmok! Add csak a kezembe,
Begyulladt fickó! [Megragadja a csákányt]
MÁSODIK KATONA [félre] Jó, hogy ezt leráztam.
Székesegyházban nem jártam soha,
Csak most először, és lelkemre vettem,
Hogy felbontottuk egy holt lady sírját;
De tanultam belőle. Arra int,
Ide se jöjjenek többé.

ZSARNOK [csapkodja a sirt] Hát nem engedsz?

Nem akarsz válni tőle?

ELSŐ KATONA [félre] Ezt mi lelte?

Nincs benne érzés? A lámpafényre, félek tovább maradni, nem vagyok én kőfaragó. A félsz végül még vallásossá tesz, és oda a hadnagyságom.

ZSARNOK Ó, sikerült! Segítsetek, legények!

Befagyatok, amíg én izzadok?

MÁSODIK KATONA Mi éppúgy izzadunk a félelemtől.

ZSARNOK Félre a kővel, hadd lássam szerelmem.

Fogjatok hozzá, gazfickók, de fűgén,

Vagy tihozzátok csap oda a csákány!

[KATONÁK] MIND Jaj, jó uram!

ZSARNOK Húzzátok az időt?

ELSŐ KATONA Rosszabb ez százszor, mint résen befurakodni.

Ez az első kő, melyet leveszek

Egy nőről; eddig csak hordtam nekik:

Zafírt, rubint, gyémántot.

[Elmozdítják a követ]

ZSARNOK Drágaságom!

Nem fáradok bele, hogy nézzelek,

Itt állnék folyton, hogy láthassalak.

Hogy lehet ily szépséges a halál:

Az élet mosolya se ragyog így.

Sápadt csupán, az udvar színe ez,

S vonzó; a nők mind erre törekednek,

Ezt imádják buja lovagjaik.

Lusta kezek, hol lebzseltek?

KATONÁK Uram!

ZSARNOK Vegyétek fel.

ELSŐ KATONA De, uram!

ZSARNOK Fel a testét!

ELSŐ KATONA Halott, uram!

ZSARNOK Hát persze, hogyha élne,

Nem nyúlhatnának hozzá holmi szolgák.

Gyerünk, de tisztelettel; ide hozzám!

ELSŐ KATONA Úgy, tisztelettel, uram, s félelemmel.

Tán többet is kapsz, mint amit kívánsz.

Én félek, hogy az első mozdulatra

Felül, és nem kell fáradnunk vele.

MÁSODIK KATONA Legjobb felszedni, s nem nyúlkálni semmit.

ELSŐ KATONA Elvette az eszed a félelem?

Én sok nőt felszedtem jobb napjaimban,

De ily kevés örömmel még soha!

ZSARNOK Felkél a Hold! Milyen fényáradat

Fogja körül egy pillanat alatt

E szentélyt! A síremlékek ragyognak,

Színezüst most a halál palotája,

Tagadja a márványt! Ilyen hideg vagy?

Nem hiszem el ezt, nem, nem hiszem.

Én vagyok, drága lány! Kérlek, beszélj már!

A kedvesed szólít, királyod, szolgád.

Nincs egy szavad? Mind halvány, néma rab?

Megcsókollak.

ELSŐ KATONA [félre] Fagyos bujálkodás ez!

A kupis lába megdermedne tőle.

Vacog a fogam, ha csak nézem is.

ZSARNOK Az égre, be hideg vagy! Átkozott!

Rideg saját véredhez? Szívtelen!

Megcsúfoltad szép ifjúságodat

S örömeit! Ilyen komor lakásba

Lopózni az udvar helyett, okos volt?

Égő szemmel tudnálak szidni téged,

Hogy sírva adjam a bocsánatot!

A női ész hiányzott csak belőled;

Ha más nők véleményét is kikéred,

Nem jutsz ide: hallhattad volna tőlük,

Mily drága kincs az élet s ifjúság.

Féltik is mind: a pusztá nevük is

Több szívet lázba hoz egy perc alatt,

Mint ég, bűn és pokol; nincs gondjuk erre.
Hol kaptál volna bátorságra ahhoz
Félénk nemedtől, hogy ide kerülj?
Mikor a legjobb katona utánad
Jött volna, kétszer meggondolta, végül
Feladta! Elhagytál, de ölelem
A testet, melyben szép lelked lakott,
Úrnőjéért szeretem ezt a házat.
Enyém vagy most, enyészet s Govianus
Ei nem ragadhat, és birtokba veszek.
Azt olvastam, így üldözött Heródes
A szerelmével hajdan egy szüzet,
De az inkább megölte önmagát,
Amint te itt, meggondolatlanul.
Heródes mézben megőrizte testét,
S a holtat eltartotta még sokáig.
Én művészet kincstárát felnyitom
Aranykulccsal, és mind terád borítom.
Vegyétek át alázattal karomból.
Térdre, gazemberek! Kevés az is,
Ha ajkatokkal söpritek a padlót.
ELSŐ KATONA [félre] Miket ki nem talál ez!
ZSARNOK Tisztelettel
Vigyétek őt előtünk palotánkba.
Tegyétek itt helyére a követ.
(Mind el [a holttesttel], csak az Első Katona marad)
ELSŐ KATONA Most már csak arra jó ez, hogy becsapja
Ürességével azt, ki idejön?
Olyan, mint pástétom egy asztalon,
Amely körül sok kéz kapkod belőle;
Ha kicsípték a húst, épen marad
A kemény héja, s megcsalja a népet. (Ei)

[4. SZÍN]

[A Lady sírja]
Jön Govianus gyászban, kezében könyvvel, Apródja fátylát visz előtte
GOVIANUS Szemem megolvadt. Még előtte sem volt
A síremlék, mikor könnyem kicsurrant,
Hogy emlékének adózzam vele.
Becsület temploma, köszöntelek
A hajnalban, melyben bűm újraéled.
Itt nyugszik a sebzett erény világtól
Elzárva; hadd merüljek el e csöndben:
Nem szeret zajt a bánat, odabent él,
Szerelem s igazság lakóhelyén.
Fiú, dalold el újra azt a dalt,
Jól hangzik itt, és minden szünetében
Egy-egy könnycseppet ejt majd bánatom,
Hogy a kellő ritmust megadja.
(Mély fájdalommal a sír mellé térdel. Az Apród énekel)
Dal
Ha áhítat és tisztelet
Hódol a hős erény előtt,
Nem is lelhet méltóbb helyet:
Dicsérje szép szavakkal őt.
Lány bátrabb nála sose volt:
Mert becsülete volt a tét,
Hogy jó nevét ne érje folt,
Eldobta ifjú életét.
Ei is temette,
S itt sír felette
Ki holtan is szereti még.
Sirassátok meg, erre járva,
Ti is, szüzek, keservesen;
Ha dicséretnek ez az ára,
Mellette nem sok lány pihen.
GOVIANUS Derék fiú vagy. Úgy daloltad ezt,
Mint aki érzi ura szenvedését,
S hogy páratlan kincs halott kedvese.
Jó szívvel leszek hozzád majd, ha megnősz,

És lelkedben kihajt az értelem,
Ami az embert emberré teszi.
Kérlek, vonulj el most, és várj reám
A templomajtónál.
APRÓD Úgy lesz, uram. [E!]
GOVIANUS Nagyszívű lány, akinek szízi teste
Itt nyugszik, mint az erény tiszta magja,
És büszkén tör a végső aratáskor
Az öröklétbe majd...
HANG (kívülről) Nem vagyok itt.
GOVIANUS Mi ez? Ki nincs itt? Meg kell kérdenem.
Az ívelt boltokból valami hang szólt.
(Szélfúváshoz hasonló zajjal hirtelen felcsapódik az ajtó, megnyílik a sír, és a közepén nagy fény gyúl; előtte áll a Lady, úgy, ahogy
meghalt, talpig fehérben, felékszerezve, mellén jókora kereszttel)
Irgalom, nézz rám! Rohanok tehozzád!
Őrizd meg engem! Nyújtsd a kezedet!
Nem ért még embert ilyen kellemes
Megdöbbenés és félelem! Öröm,
Hogy szívem reszket, s hajam égnek áll.
Ha borzalom ez, sose múljon el!
Jöjjön a pokol kínja ily alakban,
Én csak mosolygok rajta. Tarts tovább
Ily rémületben, könnyörgök. E lázat
Nincs boldogság, amivel felcserélném,
Sem tízezer év minden gyönyörével.
LADY Drágám, sérelmem panaszolni jöttem.
GOVIANUS No csak! Szerelmem szellemét ki sérti?
A test bajainak fölötte állsz te,
Nem érnek el hozzád. Mégis ki bánthat?
Élet, amely hús súlyát hordja még,
S úgy lép, mint én, nem árthat kedvesemnek.
LADY Nem jut ki nekem a halál nyugalma;
Kirabolták a sírt. Nem vagyok itt,
A testem elvitték.
GOVIANUS Nincs itt valóban!
Milyen lator mer a pokolba menni
Ilyen teherrel?
LADY Aki többet is mer:
A zsarnok!
GOVIANUS Hát büntesse a pokol
Minden kínjával!
LADY Ónála vagyok most,
Szobájában tart, ott teszi a szépet,
Olyan őszinte hévvel ostromol,
Mintha a halandóság röpke lángja
Gyúlt volna újra ki fagyos szivemben,
Körülfog karjával, s mindegyre bűnös
Csókkal mocskolja érzéketlen ajkam,
Sír, látva, milyen vértelen az orcám,
És titokban festőért küldene,
Hogy az arcomra életet hazudjon,
És szebb legyen szemének.
GOVIANUS Förtellem!
Embertelen gazság, nincs rá bocsánat!
LADY Drága uram, mérd fel magad a súlyát.
Nyugalmam odalett, szerezd te vissza.
GOVIANUS Ne menj el máris!
LADY Ég veled, uram. (E!)
GOVIANUS Nem nélkülözhetlek. Túllépek én is
A halálon, s szerelmes szellemekként
Együtt kószálunk; kérlek, így legyen!
Elvette a sors; zavartan beszélek.
Ezt még el kell végeznem itt a földön,
Mielőtt útra kelnék.
Öcsémhez megyek segélyért s tanácsért.
Ily gazság! Ég, vértedz föl lelkemet!
Testét előbbi helyére viszem,
Vagy a halált fogadja be szívem. (E!)

ÖTÖDIK FELVONÁS

[1. SZÍN]

[Hálószoba Anselmus házában]

Jön Votarius és Anselmus, a férj

VOTARIUS Innen mindent hallasz látatlanul.

Úgy járok el most, mint igaz barátod?

ANSELMUS Mint hűséges barátom.

VOTARIUS Feltárja a lelkét, amit teszek,

Ha neki ártok is vele. A hölgy

Kit szolgálok, barátságod csupán.

A kemény férfi-ölelés nekem

Száz nő puha ajkánál többet ér.

ANSELMUS Becsületedre válik.

VOTARIUS Bújj be itt

E szekrénybe, hogy senki meg ne lásson.

Ne bizzál senkiben. A maga útján

Menjen a dolog.

ANSELMUS Verseny ez, uram.

[Behúzódik a szekrénybe]

VOTARIUS [[félre]] Igazat mondott. Verseny ez valóban.

Nem ismeri szavának erejét,

Másként nem is tudnék túltenni rajta.

Nyilát vakon is pont a célba lőtte.

Én mellélőhetek, csakhogy kijátszom.

(El. [Jön] Leonella fent Bellariusszal, kedvesével)

LEONELLA Látod az ellenséged?

BELLARIUS Bár ne látnám!

LEONELLA Maradj nyugton; megbízható poroszlót

Fogadtam, hogy a lábáról lekapja.

Ismered ezt az erkélyt, épp elégszer

Jártál már nálam; maradj itt, leülhetsz

Mint titkos néző ide a sarokba:

Te mindent láatsz, és téged senki sem lát.

BELLARIUS Így is akartam.

LEONELLA Láthatod, az úrnóm

Hívebben játssza majd a szerepét,

Mint maga hinné.

BELLARIUS Ez kedvemre lesz.

Te is színész vagy itt; vigyázz, lekésed.

LEONELLA Egy nőnél mindig készen áll a játék.

De lemegyek.

BELLARIUS Eredj, ideje már.

(Leonella lemegy)

ANSELMUS [félre] Most már melyiknek higgyek, nem tudom;

A két ember kétféleképp beszél.

Azt mondta a komorna, megesett már,

De csak most készül rá Votarius:

A védők nem adták fel még a várat,

Még nem vették be. Nos, hamarosan

Fény derül a rejtélyre. Addig én

A rab türelmével várok tovább.

(Bezárkózik. Jön Anselmus felesége és Leonella)

FELESÉG [halkan] Minden készen van, mondd?

LEONELLA Készen, madame.

FELESÉG [fennhangon] Ilyet ne is mondj. Olyan nőre áll ez,

Ki rosszabbul él, mint én.

LEONELLA Jaj, madame,

Nem hinnéd, hogy meghúz e gyötrelmem.

Arcodnak minden szépségét felissza;

A véred, madame, megfogyatkozott.

FELESÉG Hozzon reám halált már, addig úgysem

Találhatok nyugalmat igazán.

Ki szenvedne el szüntelen kisértést,

S viselné el, mint én?

LEONELLA Ez már igaz.

Hacsak magam nem. Ezt állom ki én is

Újra meg újra. Tégy panaszt, madame.

FELESÉG Okos dolog ez? Mondd, te lány, kinél?

LEONELLA Annál, ki mindent helyrehoz: uramnál;
És ha jó férjed, nem hagyhatja azt,
Hogy többet tűrj, mint amit elviselhetsz.
FELESEÉG Nem tudod, mit beszélsz. Az én uram
Szabad járást enged neki a házban;
Úrügyül szolgál, hogy velem pereljen.
LEONELLA Úgy vélem, ennél okosabb a gazdám.
Tapasztalt ember, léha nem lehet.
FELESEÉG Szomorú, de igaz: saját szobámban
Sincsen nyugalom, oly tolakodó.
Még ájtatos órák sem tiszteli,
Imám közben zavar.
LEONELLA Szégyen reá!
Én azt gondolom, asszonyom: hitetlen.
FELESEÉG Ő uramat szolgálja, ez elég,
És magamfajta nőknek könyörög;
Egy úriember jámborsága ennyi!
LEONELLA A pokolbeli ördög áldja meg!
FELESEÉG Kérek, vigyázz, hogy senki ne zavarjon,
Hacsak a férjem nem.
LEONELLA [félre] Jól mondta ezt:
A gazdám az, ki legjobban zavarja.
Most egy kicsit alájátszom neki.
Micsoda élet! Ennyire viszem csak,
Hogy őrizzem az úrnőm ajtaját?

Férjhez kell mennem gyorsan, mint az úrnőm,
Akkor cselédem végzi ezt nekem.
FELESEÉG Mily nyomorúság szakadt rám! Ha csak
Nem támad jó uramban szánalom,
S e pernahajdert, akit annyiszor
Leszidtam már, ki nem teszi a házból,
Jó nővérem sorsára jutok én is,
Ki a nemes Govianust szerette,
És elvetem az életet magamtól.
(Votarius az ajtóhoz jön kívülről)
LEONELLA Vissza! Uram, ide te nem jöhetsz be.
VOTARIUS Ejha, te lány, te bugyifodrozó,
Nem tartozol már semmi tisztelettel?
LEONELLA Az tartozik, akit magad alatt tudsz.
VOTARIUS Beengedsz hát?
LEONELLA Kivel akarsz beszélni?
VOTARIUS A legszebb hölgygel, akinek te szolgálsz.
LEONELLA Az nem beszél veled.
VOTARIUS Honnan tudod?
Utálok más szájából kapni választ.
LEONELLA Madame!
FELESEÉG Mi van? Uram, mi dolgozol itt?
Túl merész vagy.
VOTARIUS Hozzád jöttem, madame.
FELESEÉG Eredj is akkor; szobámban zavarni
Arcatlanság.
VOTARIUS Madame!
FELESEÉG Arra születted,
Hogy kikolduld türelmemet.
VOTARIUS Szerelmem
Kínálom fel. Nem hallja a komornád.
FELESEÉG Nincs már szerénység, tisztelet? Nem adtam
Háromszor is választ már?
LEONELLA [félre] Többször is.
FELESEÉG Hogy is mersz még csábítón nézni rám?
Nincs más út, jöjjön a halál, a bosszú!
Elfeledem, mily gyöngye lény a nő,
S kiverlek a szobámból! [Odasújt a karddal]
VOTARIUS Mit teszel?
Az Istenért, megszúrtál!
FELESEÉG [halkan] Ne heveskedj:
Nem bántalak. – Elmész-e hát, uram?
LEONELLA Már elmenőben van, úgy veszem észre.
VOTARIUS Madame! Jaj, csúnyán elbántál velem!

Álnok asszony vagy! Ez a te szerelmed?
A szívem csupa tűz! Jaj! [Meghal]
LEONELLA Hahaha!
ANSELMUS [előjön a szekrényből] A hűségében már későn hiszek,
Legjobb barátom vére bizonyítja!
[Felveszi a kardot] Vedd bosszúmat, pimasz, hazug cemende,
Ki hamisan vádoltad tiszta őrnőd!
(Megöli Leonellát. Jön Bellarius [az erkélyről])
BELLARIUS [félre] Halálos mérég édes lakomára!
Mit tehetek? Nem gondoltam szívemre.
Színész vagyok itt én is: elfeledtem;
Az éj sötétje engem is befönt. –
[Kardot ránt] Hé, uram!
FELESÉG Ez is itt? Dőlj rám, világ!
BELLARIUS Az életeddel nekem tartozol
E szegény lányért.
ANSELMUS És behajtanád?
Mégfizetek bőségesen, ne félj!
(Hevesen egymásnak támadnak. A Feleség szántsándékkal közéjük rohan, és mindketten halálosan megsebesítik)
FELESÉG Jövök, Votarius! [Meghal]
ANSELMUS [Bellariushoz] Ha férfi vagy, megállj!
[Felesége mellé térde] Jaj, mit tett itt a düh?
BELLARIUS Ugyan mit is tett?
Megölt egy tisztos szajhát, semmi többet.
ANSELMUS Szívedbe vágom ezt a szót, gazember!
Egy állhatatos asszonyt!
BELLARIUS A fenét!
Ej, dőfjelek meg hát? Ha fel nem állsz,
Uram, előnyt adsz. Jogod volt megölni,
Nem érdemes most bánkódnod fölötte,
Csak egy ringyóra pazarlod a könnyed...
ANSELMUS Gazember!
BELLARIUS Akit megcsalt a kifundált csalás!
[Vívnak, és halálosan megsebesítik egymást]
Mint engem is. Ellenségem szívének
Szántam a mérget itt e kard hegyén,
De megismerte saját vérem is,
S összeboronál minket a halállal.

ANSELMUS A sorstól nem kell több, csak hogy e tiszta,
Erényes asszony oldalán heverjek.
Ha elég kincs maradt ahhoz patakzó
Erőmben, hogy még megfizessek érte,
Azt kívánom, hogy nagy lélek segítsen.
[Felesége felé vonszolja magát]
Csak egy kicsit még! [Odaér] Köszönöm a sorsnak.
Vígán halok, mosolygok a halálon. ([Látszólag] meghal)
BELLARIUS Szétvet a düh! Már szánom is a fickót.
(Jön Govianus Szolgákkal)
GOVIANUS Hol lehet az öcsém?
ELSŐ SZOLGA Megmondja úrnöm.
Szobájában van.
MÁSODIK SZOLGA [megpillantja a holttesteket] Jaj, uram!
GOVIANUS Iszony!
Öcsém, a felesége, mind a többi,
Ennyi szörnyűség, s egy nyelv sem maradt,
Hogy szóljon erről?
BELLARIUS Van, ha a füled
Beéri azzal, amit mondhatok,
Mert pár percem maradt csak.
GOVIANUS Mondd sietve,
Míg el nem vette azt is a halál.
BELLARIUS Rábírta az öcséd Votariust,
Hogy csábítsa el asszonyát. A lady
Hajlott rá, s elárulta a komorna.
De az eszes, parázna nő hiszékeny
Urával elhitette ravaszul,
Hogy felbőszült nagyon szerelme ellen –
És meg is ölte, mire vak dühében
A férj leszúrta az árulkodót,

S az kedvesem volt; szívem buzdított,
Rátámadtam, és megfizettem érte.
A ravasz asszonyt csak dicsérhetem.
Bátrabb nőt még nem láttam soha nála:
Két kard közé futott, úgy lett halála.
Mindent tudsz, már békében alhatok. (Meghal)
ANSELMUS Villámcsapás ébreszt fel a halálból,
Hogy hideg ajkkal átkozzam bizalmam!
Szava lángokkal perzseli a lelke;
Több ez, mint hogy megölt.
GOVIANUS Öcsém!
ANSELMUS Bolond, én
Még mosolyogtam sorsomon! Egy szajha!
[Feleségéhez] Kivetlek téged hiszékeny szíveimből;
Koldusszegény erekkel is lobog
Bennem a düh. Tőled messzebb szeretnék
Meghalni. Kár, hogy megismertelek!
Ha az örök boldogság lakomáján
A lelke mint vendéget ott találna,
Kínál ennét, és ellökném az ételt.
Kijátszottál, csalárd voltál s ledér!
Kígyó esze a buja nőben él. (Meghal)
GOVIANUS Hosszú az ember útja a halálig;
Félúton volnék? Ám egész időnk
Az örökléthez képest röpké perc csak.
Mi végre volt ez? Kegyetlen sietség!
Minek fizetni időnap előtt?
Jó, ha akkorra felkészül az ember;
Kevésnek sikerül. Ez a sietség
Furcsa nagyon. Szívem siratja őket.
[Szolgákhoz] Vigyétek el a holttesteket innen.
[Szolgák elviszik a holttesteket]
Tanácsodért jöttem, öcsém, de látván,
Mily rossz tanácsadója vagy magadnak,
Kár volt az útért, fájva távozom.
Az udvar rejti holt szerelmemet;
Rossz rágondolni. Visszajött szegény
Szelleme hozzám segélyért, tenni kell,
Már szegényből se halogathatom,
Bár azt szeretném, máskor is kísértessen,
Sohase hagyja abba, oly öröm.
Most az udvarhoz. Hűséget fogadtam,
De te a bosszúnak utat nyitottál.
Zsarnok, ezért zátonyra vislek ám,
Ha futnom is kell hazámból talán. (El)

[2. SZÍN]

[Az udvar]

Jön a Zsarnok kíséreléssel

ZSARNOK Hiába küzd véremmel az eszem:

Az érzésem a nagyobb úr a földön.

Övé a ház, a lélek csak lakó.

Egy órácskára róttam csak magamra

A távollétet, s ezt sem győzhetem:

Nem bírom nélküle ilyen sokáig,

A szemem éhezik. Hozzátok el,

Ahogy testét dúsán feldíszítettük

Palotánk legszebb ékszereivel. [Egy kísérő el]

A lelkeket kínozza már az éhség,

És fukar volt hozzánk minden vigasz.

Kedvünk megváltozott. Szólj, muzsika. (Zene)

(Jön [Első és Második] Katona a Ladyvel. Székben hozzák a holttestet, fekete bársonyba öltöztetve, amely kiemeli arca és keze halványságát; mellén szép gyöngysor, rajta a kereszt. A Zsarnok némán félreáll, hagyja szólani a zenét, int a Katonáknak, hogy hódoljanak a Ladynek, ő maga mélyen meghajol a holttest előtt és kezet csókol. Kintről dal, több hangon)

Dal

Mi a szépség, amit az ember áhit?

Hízalgó tükör, úrnőjét becsapja.

Egy éjen rémesre s fakóra válik:

A kényes hús szétmállik száz cafatra.

Míg élt, seregnyi bámulója volt,

Holtában többé szívet nem rabolt.
ELSŐ KATONA [félre] Kezemre, ez merő bálványimádás.

Köszöntöm hát elkárhozásomat.

Ennyit tudok, habár semmit sem értek

A sok latin imából; mit se bánom.

ZSARNOK Mily gyönyörű vagy halálodban is!

Minden élő nőnél jobban szeretlek,

És szeretlek még hét esztendeig.

Én nem is látok benned más hibát,

Csak azt, hogy olyan halavány az arcod.

Az országot adnám, hogy megvehessem

Neked a rózsza lelkét, drága pírját;

A legszebb feladat, mit egy király

Vállalhat, ám nem engedi a sors,

És be kell érnem a mesterkedéssel,

Hát az legyen! Hallod-e, jön-e már?

MÁSODIK KATONA Kicsoda, uram?

ZSARNOK Hülye! Az, akit

Küldtünk, hogy hozzon képirót nekünk,

Afféle rajztanítót. Jön-e már?

ELSŐ KATONA Még nem tért meg, uram.

ZSARNOK Együgyű lélek,

S óvatos nyilván, mert úgy szól parancsa,

Hogy szándékunkat diszkréten kezelje.

Nem szégyelljük éretted, hallgatag lány,

A mesterkedést sem, ha elhagyott

Az ifjúság s vele minden melegség.

Élő nők szívesen veszik magukra,

Hogy bájaikat jól felszaporítsák,

Mert rosszul ütne ki a számbavétel,

És udvarlójuk dúsabb bért keresne.

(Jön a Harmadik Katona és Govianus [álöltözetben])

MÁSODIK KATONA Itt jön, uram.

ZSARNOK Mehettek is.

[Első és Második Katona és kísérők el. Harmadik Katona marad]

Ez az?

HARMADIK KATONA A legdiszkrétebb, akit csak találtam.

GOVIANUS [félre] Nagy ég, a lelkem töltsd el türelemmel!

Józan haragot önts belém, könyörgök,

Dühöt, amely nem dúlja fel a vérem,

Hogy még jobban sebezzen! [A Ladyhez] Furcsa most

Itt látni újra, tudva, hogy elmentél.

Ezért siettél úgy elhagyni minket?

S a leghitványabb zugban rejtegetnek!

Ki merem még így játszani a sorssal,

Bár vértje vékonyabb, hogy a halál

S a pokol gondolata át ne verné!

ZSARNOK [Harmadik Katonához] Körültekintő voltál. Most eredj.

[Harmadik Katona el]

Jöjj közelebb. Ajánlottak nekünk.

GOVIANUS Keze ajánlja a munkást, uram.

ZSARNOK Szerényen szólsz, és egyben igazat.

A mesterség kell, melynek ura vagy.

GOVIANUS Királyom ura annak s nekem is.

ZSARNOK Nézd azt az arcot, s mondd meg, mit kíván.

GOVIANUS Azt, uram?

ZSARNOK Azt! Mit kíván?

GOVIANUS Hát, uram,

Márványpárnát s pár ezer évi álmot.

ZSARNOK Mi ez? [Félre] Figyelem: a legügyesebb

Mesterek mind részegesek s bolondok. –

A te agyadon túl vastag a hátya

A mi számunkra. Milyen színt kíván?

GOVIANUS Mindet, uram. Én semmi színt se látok –

De azt se, hogy akarna.

ZSARNOK [félre] Ez letorkolt.

GOVIANUS Egy csöndesebb kis szoba odalent,

Az kellene szegénynek, bárki volt.

ZSARNOK De ha kedvünkre van, hogy itt legyen,

S felfogadunk, hogy tedd, amit mi mondunk?

Nem pénzért dolgozol?

GOVIANUS Igen, uram,
Nem az udvarban bíztam, hanem ebben.
ZSARNOK Tüntesd el a halált erről az arcról,
Mely rémisztón mered felénk; azon légy,
Gyönyörködtessen az, mi oly fakó most,
S e két forrásból szájalmat fakaszt;
Jutalmad túlél téged, és elég lesz
Barátodnak, és barátjának is.
GOVIANUS Azt mondd? Úgy kidolgozom a lelkem,
Meglátod, mit tudok.
ZSARNOK Percet se várj!
Egészséget ily forrón nem kívántam
Egy hosszú betegség után.
GOVIANUS [félre] Megborzongat az istenfélelem,
Azt súgja, hagyjak fel e szömyüséggel,
De hajt a bosszú, és folytatni kell.
Ideje, hogy szerelmem megnyugodjék:
Szegény lélek fáradt és elgyötört.
[Kifesti az arcot, és titokban mérget ken ajkaira]
ZSARNOK Ha meleget kelthetne valaki
Újra e szívben, az volna a mester!
Milyen nagyon szeretném érte! Ám jaj,
Oly lehetetlen az, hogy eleven tűz
Ott lángra kapjon,
Mint az, hogy holt hamvak megint szilárdvá
Álljanak össze, mi egykor a test volt.
Elhagyta őt az élet, mint a Nap
Melege minket, hogyha jön a tél,
És zord hideggel öl. Lám, most ilyen:
Kifogyhatatlan fagy veszi körül.
S amint az ember tornával erőltet
Vérébe némi meleget ilyenkor,
A fagyos idő ellenére, mi
Arcára szépséget mesterkedünk,
Bár jégesővel dúlja a halál,
Hogy azt elverje. Ám kedvünkre lesz.
GOVIANUS Uram!
ZSARNOK Már kész?
GOVIANUS Felséged mondja meg,
Hogy kész van-e valóban.
ZSARNOK Újra él!
Egy pillanat, és szól hozzám. Emeld meg:
Ne lássam így, ájultan, ez becsap.
Éreztél benne meleget?
GOVIANUS Alig.
ZSARNOK Ahhoz gyöngédség kell. Ajkunk s karunk
Ad életet neki. Ébredj, te kedves!
Én szólítlak az élet kapujából. [Megcsókolja] Huh!
Beteggé tett a sok szó a halálról.
Egy gonosz szag üldöz szünetlenül.
GOVIANUS Talán a festék az oka, uram,
Mit rákentem.
ZSARNOK Ilyen erős?
GOVIANUS No persze,
A legjobb méreg, mit pénzen vehettem.
[Leveti átlóztetét]
ZSARNOK Govianus!
GOVIANUS Cudar szentségtörő!
Te sírabló, holtak háborgatója!
Nem alhat tőled temetés után
Sírjában a holttest? Ki kell emelni,
Csupán gonosz szemednek öröme?
Nem a halál a dolgok vége: kéjved?
Új útját lelted az elkárhozásnak,
Oly iszonyút, mit meg nem járt soha
Bűnös lélek föld és pokol között?
Azon fáradsz, hogy különb gyötrelem
Jusson neked, mint másnak? S társat is
Rendelnél nagy gögödben kínjaidhoz?
ZSARNOK Miféle düh buzdított, hogy olyasmit
Merészelj, amiért irtózatot

Kínhalált szabhatok rád?
GOVIANUS Csak nevetlek.
Minden halált, mit ember elviselt,
Csak szabd, ha úgy tetszik, egyetlen egyre,
S tedd halálom szörnyűvé, mint a bűnöd,
Rémületessé asszonyok szemében,
Lelkem dalolva száll lakóhelyére
Minden viszontagság közt. Elítélhetsz.
Ha félném a halált, erőm se volna
Ily tethhez, mely becsületet szerez
A kedvesem lelkénél: szeret érte.
Roskadjon rá az ég, ki oly kegyetlen,
Hogy elítél azért, mit érte tettem.
ZSARNOK Boldogságod rövid lesz! Ki van ott?
(Jön a [Lady] szelleme ugyanolyan öltözetben, mint a Lady [holtteste] a székben)
Nem téged hívlak, aki életem
Földrengésként rázod.
GOVIANUS Az vagy szememnek,
Mi a reggel méhéből feltörő fény
A nyomorultnak, kinek éje rémes,
Rabnak szabadság, parasztnak egészség,
Élet a vénnek, aki még viselné:
Ily öröm vagy nekem! Megvolt a tett,
Szellem-királyném: benne a halál.
Testeddel újra útnak indulunk,
Gyalázód elhull, nincs már hatalom,
Ami zaklasson.
[LADY] Szerelmem, királyom,
Élj tiszteletben, és az ég megáldjon. [E!]
ZSARNOK Ha van pokol a léleknek s a testnek,
Itt ég ebben a szívben!
(Nemesek jönnek [köztük Memphonius])
Árulás, lordok!
GOVIANUS Kész vagyok, halál!
ZSARNOK Uratok megmérgezték!
MEMPHONIUS Hála az ég urának!
ZSARNOK Fogjátok meg hát
Govianust, hé!
MEMPHONIUS Igaz szeretettel
És hűséggel, mint jó alattvalók.
ZSARNOK Mi ez? Mondom, vessetek rá kezet!
MEMPHONIUS Látod, uram, parancsod teljesítjük.
(Jön Helvetius)
Itt jön még egy, hogy adja a kezét.
HELVETIUS Mindkettőt, ha előbb viszi a dolgot,
S hangom és térdem is.
ZSARNOK Helvetius!
A vesztemben megegyeztek tehát:
Kitervelt munka! Jaj, micsoda kín!
[NEMESEK] MIND Éljen nemes királyunk, Govianus!
(Harsonák)
ZSARNOK E dörgés földre sújt. [Meghal]
GOVIANUS Örömmel
Csak elámult csönddel mutathatom ki,
Mert együttvéve is szegény a szótár,
Hogy köszönetet mondjak, jó urak!
Mint ember, akit sok vízből kihúztak,
És sosem kért segílyt: most itt vagyok
E hegyfokon, hol az elégedettség
Legszebb hajtása nő.
MEMPHONIUS Megszenvedett
Uram, a zsarnok gonosztettei
És aljas élete...
HELVETIUS Ez tanusítja...
A szörnyeteg!... Lám, mit tett gyermekemmel,
Ki elszántan küzdött becsületéért...
MEMPHONIUS Olyan gyűlöltté tette őt szemünkben...
HELVETIUS Mint gazdagok házában a halál,
Vagy ami csak utal rá.
GOVIANUS Vége már,
És vele az ország minden bajának.

Mivel e nemes hölgyet kiragadták
Nyugalmából, azt kívánjuk, az áldott
Kedves emlékét tiszteljük meg azzal,
Hogy holtában úgy osztozzék velünk,
Mint szerelmünkben egykor, életében.
Ültessétek e trónra, koronásan,
Mint királynémat, első és utolsót:
Ily hűségre csak ily hűség felelhet.
És most vigyétek ünnepélyesen
A béke házába, ahonnan eljött
A csönd úrnőjeként.
(A [Lady] szelleme visszajön, hogy a holttesttel együtt távozzék, mintha kísérmé)
Te drága szellem!
M megbízhatok bennem. Épp annyira gondom,
Mint tenmagadnak. Mindennek magunk
Nézünk utána. Mindent megteszünk:
Szív tisztaságod százszor szent nekünk.
Vigyétek!
Bár minden nő, aki a becsületre
Oly sokat ad, sírjába így mehetne!
(Csórfuvolák hangja vagy más ünnepélyes zene kíséri ki őket)

Kategória: színház

Denumire autor: Thomas Middleton

Látó Szépirodalmi Folyóirat